

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

МАКАРОВИЧ ВІКТОРІЯ КОСТЯНТИНІВНА

УДК 657.1:657.421.3

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

ЖИТОМИР – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир.

Науковий консультант доктор економічних наук, професор
ЛЕГЕНЧУК Сергій Федорович,
Державний університет «Житомирська
політехніка», завідувач кафедри інформаційних
систем в управлінні та обліку

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ЗАДОРЖНИЙ Зеновій-Михайло Васильович,
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль), завідувач кафедри обліку і
оподаткування

доктор економічних наук, професор
КАЩЕНА Наталія Борисівна,
Державний біотехнологічний університет
(м. Харків), завідувачка кафедри обліку, аудиту та
оподаткування

доктор економічних наук, професор
ПИЛИПЕНКО Любомир Миколайович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
(м. Львів), директор навчально-наукового
інституту адміністрування, державного управління
та професійного розвитку

Захист відбудеться «11» квітня 2025 року о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Державному університеті «Житомирська політехніка»: 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська, 103, конференц-зала.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного університету «Житомирська політехніка» за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська, 103.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
Д 14.052.01

Олена ЛАГОВСЬКА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування та розвиток економіки знань, визначальною особливістю якої є орієнтація на ефективне управління ресурсами підприємства, що базуються на знаннях*, спричинили появу значної кількості викликів до бухгалтерського обліку як соціальної та інституційної практики, що розвивається та еволюціонує разом із розвитком суспільства, економічних відносин та технологій. Основним серед таких викликів є необхідність розвитку облікового відображення та розкриття інформації про інноваційну діяльність підприємства, щоб задовольнити зростаючі інформаційні потреби внутрішніх (інноваційний менеджмент, суб'єкти корпоративного управління) та зовнішніх стейкхолдерів (наявні та потенційні інвестори й позичальники), заінтересованих в досягненні поставлених підприємством інноваційних цілей.

Побудова актуальної та релевантної сучасним економічним реаліям системи бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства передбачає необхідність: 1) аналізу та врахування вимог, запитів та потреб різних груп стейкхолдерів в інформації про інноваційну діяльність; 2) виявлення специфічних особливостей інноваційного капіталу як об'єкта облікового спостереження; 3) виявлення та аналізу недоліків і концептуальних проблем чинної системи фінансового обліку щодо відображення витрат на дослідження та розробки, інвестицій в інновації, нематеріальних активів, а також розробки шляхів їх вирішення; 4) вивчення та використання ефективних інструментів реалізації управлінського обліку для забезпечення інформаційної підтримки інноваційного менеджменту; 5) розвитку засобів додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал.

Створення ефективної системи бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства сприяє удосконаленню інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень інноваційним менеджментом підприємства та суб'єктами корпоративного управління, а також наданню релевантної та достовірної фінансової і нефінансової інформації зовнішнім стейкхолдерам, що забезпечує зменшення рівня невизначеності у них щодо досягнення підприємством поставлених тактичних та стратегічних інноваційних цілей, а також підвищує рівень прозорості діяльності підприємства перед суспільством.

Теоретичну основу проведеного дослідження склали праці зарубіжних та вітчизняних вчених, які вивчали сутність та складові інноваційного капіталу, визначали його роль в підвищенні економічної ефективності підприємств – К. Аппенберг, М. Брессел, Ю.О. Головчук, Ц. Гріліхес, Й. Гровіц, Л. Едвінссон, Е. Еннен, Т. Кійек, Л.І. Курило, М. Макелрой, П. Мілгром, М. Мелоун, Е. Пенроуз, Б. Рейд, П.М. Ромер, Ф.Т. Ротаермел, О.М. Собко, В.В. Стадник, Д. Тіс,

* Україна посідає 62 місце зі 141 країни в Глобальному індексі знань 2024 і 6 місце з 35 країн з високим рівнем людського розвитку [Global Knowledge Index. Електронний ресурс: <https://www.knowledge4all.com/country-profile?CountryId=1112>], що підкреслює наявність високого потенціалу у працівників вітчизняних підприємств щодо формування та розвитку інноваційного капіталу.

Е. Уллберг, Р.М. Унгер, І.В. Федулова, М. Чеканйолі, Й.А. Шумпетер. Обґрунтування необхідності розвитку системи бухгалтерського обліку в умовах формування економіки знань базувалось на вивченні наукових публікацій Д. Андронудіса, Р. Баркера, М.І. Бондаря, Н. Бонтіса, М. Брессела, Н. Буха, Б.І. Валуєва, О.С. Височана, Л.О. Волощук, Дж. Гатрі, В.В. Гика, Л.В. Гнилицької, Б. Грабінської, С. Грюбера, Т. Гюнтера, А. Дамодорана, Ю. Даума, Ж. Дюмаса, Л. Едвінссона, Д. Жіноглу, З.М.-В. Задорожнього, С. Зембона, Я.О. Ізмайлова, А. Каллімачі, Л. Канібано, О.В. Кантаєвої, Р. Каплана, С.М. Кафки, Н.Б. Кашеної, Дж.А. Коена, Я.Д. Крупки, Н.В. Курган, П.О. Куцика, Б. Лева, С.В. Лабунської, С.Ф. Легенчука, М.Дж. Марда, Г. Маркаріана, Б. Марра, Ф. Мацці, У. Мозера, Д. Монкіардіні, Й. Моурітсена, О.І. Носовець, М.С. Ньюмена, Л. Пенга, С.Х. Пенмана, Л.М. Пилипенка, А. Пуки, М.С. Пушкаря, Р. Рейллі, Ф. Саллівана, Р. Слека, П.А. Сміт, А. Тейшейри, С.Д. Хайдена, Дж.Р. Хітчнера, І. Цалавутаса, Ф. Цолігаса, Т. Сугіанніса, О.В. Усатенко, Н. Хеллмана, Дж. Чена, Р.Т. Шортрідж, Й. Шена, В. Шульце, Й. Янга, І.Й. Яремка.

Обґрунтування конститутивної ролі бухгалтерського обліку в забезпеченні реалізації інноваційної діяльності підприємства здійснено на основі використання досліджень Ш. Бей, Т. Бейкера, В.М. Жука, М. Карлсон-Уолла, Р. Лауфліна, П. Міллера, Й. Моурітсена, Р. Нельсона, М. Пауера, С. Ревелліно, Й. Хансена, К.О. Хансена, А. Хоупвуда, Ч. Чепмена, І.А. Юхименко-Назарук. Для розробки шляхів удосконалення додаткового розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства використано напрацювання С. Абхайаванса, М.Д. Аморе, Р. Баркера, Л. Беллори, К. Бернарді, Ш. де Вільєрса, Дж. Гатрі, Д.В. Георгієвої, Т.В. Гуєнтера, Л. Дагілієне, Р. Даїнієне, І. Діка, Д. Діонісіу, Д. Ендрюса, Д. Жіноглу, Д. Кормьєра, К. Кріскуоло, С. Купера, М. Леду, А. Леннарда, М. Луковіча, Дж. Мартін де Кастро, Ф. Мацці, К.Дж. Мерклі, О.А. Мошковської, С. Пенмана, А. Сальві, С. Сантіса, С. Семенової, А. Сімпсона, Р. Слека, А.В. Старка, А. Тамайо, А. Тейшейри, О.В. Фоміної, В.Ю. Царука, І. Цалавутаса, Ф. Цолігаса, У. Шарми.

При цьому, незважаючи на розвиток економіки знань, збільшення кількості інноваційно-містких підприємств у світі та актуальність вирішення проблеми розвитку теоретико-методологічних аспектів облікового забезпечення інноваційної діяльності підприємства і розкриття інформації про неї зовнішнім стейкхолдерам, на сьогодні відсутні глибокі комплексні дослідження, які б дозволили сформулювати комплексну систему бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства. Все вищезазначене обґрунтовує актуальність теми дослідження, окреслює його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основний зміст дисертаційної роботи становлять результати наукових досліджень, які проводились протягом 2022-2024 рр. відповідно до плану науково-дослідних робіт Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II за темою «Функціонування системи фінансів, обліку та оподаткування в умовах дії

глобальних факторів впливу на інноваційний розвиток економіки» (державний реєстраційний номер 0121U113720), в рамках якої авторкою удосконалено інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю підприємств та запропоновано методику формування облікової інформації про інноваційні квазі-нематеріальні активи; а також Державного університету «Житомирська політехніка» за темою «Концепція добровільного розкриття облікової інформації: теорія, методологія, організація» (державний реєстраційний номер 0121U113631), де авторкою розроблено пропозиції щодо додаткового розкриття інформації про інноваційний капітал за допомогою різних видів спеціалізованих звітів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є виявлення закономірностей та формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку теоретико-методологічних аспектів бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства. Поставлена мета зумовила визначення та вирішення таких завдань:

- виявити необхідність обліку та звітування про інноваційний капітал підприємства в умовах економіки знань;
- обґрунтувати сутність та складові інноваційного капіталу підприємства в системі бухгалтерського обліку;
- визначити потреби і запити користувачів облікової інформації про інноваційний капітал підприємства;
- обґрунтувати сутність, виявити причини виникнення та визначити шляхи вирішення основної дилеми обліку інноваційного капіталу;
- визначити сучасні проблеми обліку інноваційного капіталу в Україні та проаналізувати шляхи їх вирішення;
- визначити і обґрунтувати конститутивну роль бухгалтерського обліку в забезпеченні реалізації інноваційної діяльності підприємства;
- виявити недоліки та шляхи розвитку чинної моделі фінансового обліку інноваційного капіталу;
- удосконалити методики визнання, обліку та звітування про інноваційний капітал підприємства;
- розробити теоретико-методологічні аспекти бухгалтерського обліку та оцінки комплементарних інноваційних активів;
- розробити теоретико-методологічні аспекти бухгалтерського обліку інноваційної інвестиційної власності;
- встановити необхідність та обґрунтувати напрями досліджень щодо розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу в системі інноваційного менеджменту;
- удосконалити методику управлінського обліку інноваційного капіталу на основі збалансованої системи показників;
- розробити організаційно-методичні аспекти формування управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства;

- визначити причини необхідності, переваги та недоліки додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства, а також розробити методику підготовки до здійснення такого розкриття;

- виявити та обґрунтувати переваги та недоліки сучасних засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства;

- виявити та удосконалити змістовне наповнення засобів додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал для вітчизняних підприємств.

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні аспекти бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства.

Методи дослідження. Методологічним базисом дисертаційної роботи є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання економічних явищ і процесів, а також теорія інноваційного капіталу підприємства, інституційна теорія обліку, стейкхолдерська теорія обліку, концепція релевантності облікової інформації, концепції облікового консерватизму та прогресизму, концепції квазі-активів та комплементарних активів, концепція чутливості облікової інформації. Для вирішення поставлених в дисертації завдань використано наступні методи наукового дослідження: історичний аналіз – для аналізу формування порядку облікового відображення витрат на дослідження та розробки в системі обліку, для аналізу розвитку системи регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал; порівняльний аналіз – для аналізу підходів дослідників щодо розуміння поняття «інноваційний капітал», для визначення рівня консервативності облікових стандартів в різних країнах світу щодо витрат на дослідження та розробки, для визначення переваг від використання засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал; класифікаційний аналіз – для аналізу видів суб'єктів, що формують інформаційні потреби і запити щодо інноваційної діяльності, для виділення напрямів конститутивного впливу системи обліку, для виділення шляхів удосконалення обліку комплементарних активів інноваційної діяльності; декомпозиційний аналіз – для встановлення причин втрати релевантності обліковою інформацією в частині інноваційного капіталу підприємства, для формування варіантів розвитку обліку витрат на дослідження та розробки в напрямі забезпечення їх прогресизму; алгоритмічний – для визнання та обліку інноваційної інвестиційної власності; моделювання – для відображення ролі інноваційного капіталу в процесі реалізації інноваційної діяльності, для аналізу впливу економіки знань на удосконалення системи бухгалтерського обліку, для виділення шляхів розвитку систем облікових стандартів в частині обліку інноваційного капіталу підприємства; для формування розуміння ролі бухгалтерського обліку в функціонуванні соціально-економічних інститутів; для

розробки стратегічної карти інноваційно-місткого підприємства; для формування механізму додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства.

Інформаційну базу досліджень складають вітчизняні та зарубіжні наукові праці (дисертації, монографічні дослідження, наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій з теорії та методології бухгалтерського обліку інтелектуального капіталу, нематеріальних активів, витрат на дослідження та розробки, облікового забезпечення інноваційної діяльності), нормативні документи з регулювання бухгалтерського обліку та порядку оприлюднення фінансової та інтегрованої звітності, довідкові та інформаційні видання професійних бухгалтерських організацій, Інтернет-матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теоретичних та методологічних аспектів бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства. Це дозволило виділити й обґрунтувати сукупність наукових положень, серед яких:

вперше:

- обґрунтовано конститутивну роль бухгалтерського обліку в забезпеченні реалізації інноваційної діяльності підприємства, виходячи з якої система обліку є сукупністю процедур та практик з обробки даних про інноваційний капітал підприємства та їх перетворення на економічні ідеї, які через здійснення конститутивного впливу (загального або через окремі обчислювальні практики) здатні коригувати економічну поведінку стейкхолдерів, що в цілому сприяє підвищенню ефективності інноваційної діяльності підприємства;

- розроблено теоретико-методологічні засади бухгалтерського обліку інноваційних квазі-нематеріальних активів (обґрунтування сутності, критеріїв визнання (відповідність вимогам технічної можливості, намірів завершення процесу створення інноваційного продукту, а також запланованості розробок), оцінки, перекласифікації, відображення на рахунках обліку та в фінансовій й інтегрований звітності), що дозволяє сформулювати додаткову релевантну інформацію про процес створення інноваційного капіталу підприємства для задоволення інформаційних потреб стейкхолдерів;

- розроблено теоретико-методологічні засади бухгалтерського обліку комплементарних інноваційних активів підприємства (сутність та характеристика, класифікація, визнання, оцінка, варіанти обліку (як однієї одиниці обліку та як двох окремих активів), відображення на рахунках та в управлінській (Звіт про комплементарні інноваційні активи), фінансовій й інтегрований звітності), що дозволяє зменшити рівень інформаційної невизначеності щодо здатності підприємства успішно завершити інноваційний проєкт та досягти поставлених стратегічних інноваційних цілей;

- введено до складу об'єктів бухгалтерського обліку новий об'єкт «інноваційна інвестиційна власність», розроблено теоретико-методологічні засади його визнання, оцінки й відображення в системі обліку та звітності, а також

розроблено проєкт НП(С)БО «Інноваційна інвестиційна власність», що сприяє підвищенню рівня прозорості облікової інформації про наявний на підприємстві інноваційний капітал;

удосконалено:

- розуміння сутності та характеристик інноваційного капіталу підприємства в бухгалтерському обліку на основі використання капіталоутворюючого базису до розуміння ролі інноваційної діяльності на підприємстві, що дозволило сформулювати теоретичні засади для побудови системи бухгалтерського обліку інноваційного капіталу;

- класифікацію користувачів облікової інформації щодо інноваційної діяльності підприємства та характеристику їх інформаційних потреб і запитів, що дозволило ідентифікувати причини втрати релевантності обліковою інформацією щодо інноваційного капіталу підприємства, яка генерується чинною системою обліку;

- класифікацію варіантів реорганізації збалансованої системи показників для формування облікового забезпечення управління інноваційним капіталом підприємства, а також порядок організації процесу побудови стратегічних карт 1-го (стратегічна карта підприємства, доповнена інноваційними цілями) та 2-го типу (стратегічна карта окремого інноваційного підрозділу/підприємства), що сприяє підвищенню ефективності функціонування системи інноваційного менеджменту;

- порядок формування двох типів управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства в її широкому розумінні (узагальнюючі та спеціалізовані) на основі застосування можливостей програмних продуктів «ERP Odoo» та «BSC Designer», використання яких забезпечує надання інформації про інноваційну діяльність підприємства за змістом та у вигляді, необхідному для здійснення її оперативного та стратегічного управління інноваційним менеджментом;

- методику підготовки до додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства, що базується на врахуванні інформаційних потреб стейкхолдерів, рівні конфіденційності облікової інформації та яка дозволяє мінімізувати ризики погіршення інноваційної ефективності й сприяє спонуканню стейкхолдерів до прийняття необхідних підприємству рішень щодо інноваційної діяльності (розпочинання чи продовження інвестування, фінансування, кредитування тощо);

- змістовне наповнення та форму розкриття інформації про інноваційний капітал на вітчизняних підприємствах шляхом доповнення комплексних звітів, які забезпечують додаткове розкриття, розділом про інноваційний капітал, що включає блоки «Фінансова інформація» та «Нефінансова та нарративна інформація», а також шляхом додавання до приміток до річної фінансової звітності розділу XVI «Інноваційний капітал», що покращує візуалізацію інноваційного потенціалу підприємства та створює передумови для прийняття зовнішніми стейкхолдерами ефективних рішень;

дістали подальшого розвитку:

- ідентифікація та обґрунтування сутності факторів, що впливають на розвиток системи бухгалтерського обліку в умовах економіки знань (нові економічні умови функціонування підприємств, нові нормативні вимоги щодо звітування підприємств, вимоги суспільства щодо функціонування підприємств на засадах сталого розвитку), що дозволяє виокремити проблеми та сформулювати шляхи удосконалення бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємства;

- обґрунтування сутності основної дилеми обліку витрат на дослідження та розробки, причин її виникнення та шляхів її вирішення на основі переходу від консерватизму до прогресизму облікових практик (розвиток системи відокремленого звітування про дослідження та розробки, розвиток чинної методики обліку витрат на дослідження та розробки), що дозволяє привести систему бухгалтерського обліку у відповідність до вимог користувачів облікової інформації в умовах формування та розвитку економіки знань;

- ідентифікація та обґрунтування напрямів досліджень щодо розвитку обліку інноваційної діяльності в Україні, що дозволило виділити тенденції розвитку теоретико-методологічних засад обліку інноваційного капіталу підприємства (усунення методологічних проблем чинної методики обліку витрат на дослідження та розробки; об'єктна структуризація інноваційної діяльності підприємства в системі бухгалтерського обліку; удосконалення методики обліку суміжних з інноваційною діяльністю бізнес-процесів; посилення управлінської орієнтації обліку інноваційного капіталу та забезпечення його регламентації);

- проведення критичного аналізу чинної моделі фінансового обліку витрат на дослідження та розробки, реалізованої в IAS/IFRS та НП(С)БО, що дозволило виділити два варіанти її розвитку (удосконалення системи критеріїв, визнання розробок як нематеріальних активів; розкриття в примітках до фінансової звітності більш деталізованої інформації про причини капіталізації розробок), впровадження яких сприятиме підвищенню релевантності та прозорості облікової інформації про інноваційний капітал підприємства;

- обґрунтування причин необхідності та напрямів досліджень щодо розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу в системі інноваційного менеджменту підприємства, що сприяє формуванню шляхів її реформування та адаптації у відповідності до інформаційних потреб та запитів суб'єктів управління інноваційною діяльністю;

- порівняльний аналіз засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства, що дозволив виявити найбільш ефективні нормативно визначені практики та світові тенденції щодо додаткового розкриття облікової інформації, які можуть використовуватись вітчизняними підприємствами для зменшення рівня інформаційної невизначеності у зовнішніх стейкхолдерів щодо інноваційної діяльності підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, пропозиції та рекомендації, що були одержані здобувачем в результаті написання дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані в процесі формування системи облікового забезпечення управління інноваційним капіталом підприємства, а також для забезпечення ефективної інформаційної взаємодії із зовнішніми стейкхолдерами щодо досягнення підприємством тактичних та стратегічних інноваційних цілей, зокрема:

на державному рівні:

- розробка проєкту Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Інноваційна інвестиційна власність», що узагальнює пропозиції до обліку інноваційної інвестиційної власності та пов'язані з ними вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності («Професійна організація аудиторів, бухгалтерів та викладачів ОКД», довідка № 25.06/24-1 від 25.06.2024 р.).

на регіональному рівні:

- розробки, пов'язані з удосконаленням: методики формування облікової інформації про інноваційні квазі-нематеріальні активи, комплементарні інноваційні нематеріальні активи, інноваційну інвестиційну власність; методики управлінського обліку інноваційного капіталу на основі використання системи збалансованих показників; методики оприлюднення додаткової облікової інформації про інноваційний капітал підприємства за допомогою інтегрованих звітів та звіту про управління (Закарпатська обласна військова адміністрація, Департамент економічного та регіонального розвитку, довідка № 03.1-09/828 від 13.12.2024 р.);

на рівні суб'єктів господарювання:

- рекомендації щодо побудови та запровадження збалансованої системи показників, що забезпечує інтегроване вимірювання ефективності інновацій у взаємозв'язку з визначеною стратегією, контроль за процесом реалізації інноваційної діяльності (ТОВ «ТЕК ЗАХІДТРАНССЕРВІС», довідка № 08/1 від 08.11.2024 р.);

- розробки, пов'язані з удосконаленням змістовного наповнення Звіту про управління в частині інформації про інноваційний капітал підприємства: пропозиції щодо розкриття фінансової інформації про інноваційні нематеріальні активи та витрати на дослідження та розробки підприємства; пропозиції щодо розкриття нефінансової та нарративної інформації про порядок реалізації професійних суджень щодо інноваційного капіталу (ТОВ «СІНГЛСТОР УКРАЇНА», довідка № 0312 від 03.12.2024 р.);

- методичні та організаційні рекомендації щодо удосконалення процедури додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал та удосконалення системи інформаційної безпеки підприємства (ТОВ «Консалтингова компанія «СІДКОН», довідка № 43 від 4.12.2024 р.);

- розробки щодо удосконалення внутрішньої звітності про інноваційний

капітал на основі використання систем ERP-класу («Управлінський баланс», «Управлінський звіт про доходи і витрати», «Управлінський звіт про фінансові результати») та розробки щодо удосконалення Приміток до річної фінансової звітності та Звіту про управління в частині доповнення інформації про елементи інноваційного капіталу підприємства (ПП «АСТРА ДІА», довідка № 67-Д від 19.11.2024 р.);

– рекомендації щодо удосконалення системи стратегічного управлінського обліку інноваційного капіталу на основі застосування збалансованої системи показників шляхом розробки стратегічної карти підприємства із виділенням стратегічних інноваційних цілей та системи показників, що характеризують інноваційну діяльність та визначають її місце в реалізації стратегії підприємства (ТОВ «ТТЦ МАРКОНІ», довідка № 1120-01 від 20.11.2024 р.);

– пропозиції щодо розширення приміток до річної фінансової звітності та розкриття інформації щодо елементів інноваційного капіталу підприємства, інноваційних витрат на розробки та їх капіталізації як інноваційних нематеріальних активів, капітальних інвестицій в інноваційний капітал в умовах надзвичайних викликів (Виробничо-комерційна фірма «Агропродресурси», довідка № 114-Н/24 від 29.11.2024 р.)

– пропозиції щодо організації та ведення управлінського обліку інноваційних активів, капітальних інвестицій та витрат на дослідження і розробки підприємства в умовах комп'ютеризації облікового процесу для удосконалення процесу розробки системи управлінського обліку в «ERP Odo» (ГО «ОСА Україна», довідка № 88-МВ від 10.12.2024 р.);

на рівні закладів вищої освіти:

– пропозиції щодо: формування навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Бухгалтерський облік (загальна теорія)», «Фінансовий облік», «Звітність підприємств», «Облік і оподаткування в зарубіжних країнах», «Управлінський облік», «Облік і оподаткування в управлінні підприємством», «Міжнародні облікові системи та стандарти», «Інтегрована звітність» для студентів спеціальності 071 Облік і оподаткування освітніх рівнів «бакалавр» та «магістр»; розробки освітньо-професійної програми «Міжнародний облік і оподаткування» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, а також тематики кваліфікаційних робіт магістрів спеціальності 071 Облік і оподаткування, підготовка яких здійснюється на кафедрі обліку і аудиту (Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, довідка № 313/2024 від 06.12.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі відображені в ній висновки та положення наукової новизни, що виносяться на захист, були одержані автором особисто. Внесок здобувача у публікації, написані у співавторстві, визначено окремо в списку опублікованих робіт.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, викладені у дисертації, доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 11 міжнародних і всеукраїнській наукових, науково-методичних та науково-практичних конференціях, зокрема: «Трансформаційні процеси національної економіки в умовах сьогодення» (м. Київ, 8 квітня 2023 р.); «Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи» (м. Полтава, 23 листопада 2023 р.); «Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 31 березня 2023 року); «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України» (в умовах воєнного стану та поствоєнний період)» (м. Одеса, 10-11 листопада 2023 року); «Синергетичні драйвери розвитку обліку, податкового аудиту та бізнес-аналітики» (м. Ірпінь, 28 квітня 2023 р.); «Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах євроінтеграції» (м. Миколаїв, 22 травня 2023 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції» (м. Херсон – м. Хмельницький, 21-22 листопада 2023 р.); «Розвиток національної економіки України: глобальні виклики, стратегічні пріоритети, реалії та перспективи» (м. Кременчук, 9 квітня 2024 р.); «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 26-27 вересня 2024 р.); «Цифрова економіка і сталий розвиток: новітні тенденції у фінансах, обліку, менеджменті та соціально-поведінкових науках» (м. Берегове, 26-27 березня 2024 р.); «Scientific achievements of contemporary society» (м. Лондон, 5-7 грудня 2024 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 41 наукову працю загальним обсягом 49,25 друк. арк. (особисто автора – 42 друк. арк.), з яких: 1 монографія; 29 статей у наукових виданнях (з них 7 – у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science; 22 – у наукових фахових виданнях України); 11 тез доповідей і матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації викладено на 504 сторінках друкованого тексту, обсяг основної частини – 415 сторінок. Робота містить 21 таблицю, 36 рисунків та 15 додатків. Список використаних джерел налічує 362 найменування на 38 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, відображено зв'язок дисертації з науковими планами і програмами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

В першому розділі дисертації «**Теоретичні засади обліку інноваційного капіталу підприємства**» досліджено проблематику необхідності обліку та звітування про інноваційний капітал підприємства в умовах економіки знань, розглянуто сутність та складові інноваційного капіталу підприємства як об'єкта

облікового спостереження, виявлено та охарактеризовано потреби і запити користувачів інформації про інноваційний капітал підприємства.

На основі ідентифікації та опису факторів розвитку системи бухгалтерського обліку щодо інноваційної діяльності підприємства в умовах економіки знань (нові економічні умови функціонування підприємств, нові нормативні вимоги щодо звітування підприємств, вимоги суспільства щодо функціонування підприємств на засадах сталого розвитку) (рис. 1), виділено основні проблеми розвитку системи бухгалтерського обліку щодо інноваційної діяльності підприємства в умовах економіки знань – фундаментальну, теоретичну, методологічну та організаційну. Їх вирішення дозволить побудувати дієву систему бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства.

Рис. 1. Фактори розвитку системи бухгалтерського обліку в умовах економіки знань

Проведений опис і порівняння облікового та економічних підходів до розуміння поняття інноваційної діяльності дозволили виявити їх невідповідність. Існуючий підхід до відображення в бухгалтерському обліку інноваційної діяльності переважно як витрат на дослідження та розробки (GAAP US, IAS/IFRS, П(С)БО) різко дисонує з потребами користувачів облікової інформації, які приймають управлінські, економічні та позикові рішення щодо інноваційних перспектив підприємства. Наслідком чого є неможливість виконання системою обліку функції надання релевантної і достовірної інформації про стан та результати здійснення інноваційної діяльності на підприємстві. Для вирішення цієї проблеми запропоновано використовувати в системі обліку капіталоутворюючий підхід до розуміння сутності інноваційної діяльності, виходячи з якого для удосконалення теоретичних засад обліку інноваційної діяльності запропоновано використовувати інтегроване поняття «інноваційний капітал», яке має бути покладено в основу розробки удосконаленої системи обліку та звітування про інноваційні ініціативи, перспективи та ризики в інноваційній політиці та стратегії підприємства.

Виходячи з проведеного аналізу підходів дослідників щодо розуміння поняття «інноваційний капітал» (макроекономічний, мікроекономічний) було

обґрунтовано доцільність використання ресурсного підходу, що базується на розгляді інноваційного капіталу як сукупності ресурсів, які повинні підлягати обліковому відображенню. З метою удосконалення теоретичних засад обліку інноваційного капіталу підприємства визначено та проаналізовано його основні характеристики: 1) як елемента інтелектуального капіталу, який забезпечує генерування майбутніх економічних вигід; 2) що є результатом і забезпечуючим елементом інноваційної діяльності; 3) що базується на знаннях; 4) що містить юридично формалізовані та неформалізовані елементи; 5) що залежить від використання комплементарних активів). Запропоновано трактування інноваційного капіталу підприємства як сукупності інтелектуальних ресурсів з різним рівнем юридичної формалізації, які виникають в результаті інноваційної діяльності та забезпечують її реалізацію, і що самостійно та у поєднанні з комплементарними активами забезпечують генерування майбутніх економічних вигід для підприємства. Роль інноваційного капіталу в процесі реалізації інноваційної діяльності підприємства, виходячи із його запропонованого трактування, представлено на рис. 2.

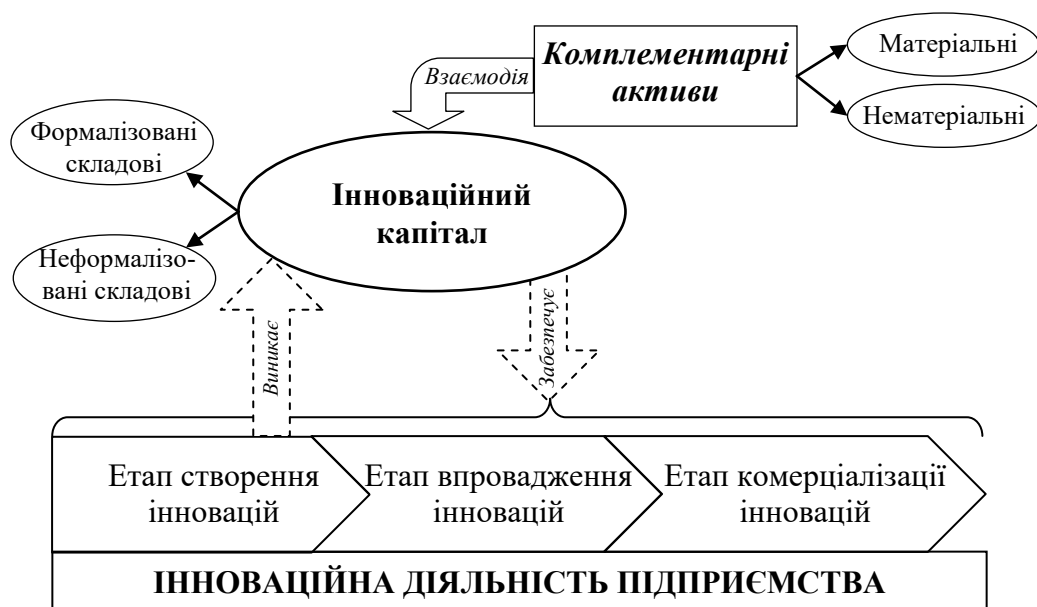

Рис. 2. Інноваційний капітал в процесі здійснення інноваційної діяльності підприємства

Однією з причин необхідності удосконалення системи облікових стандартів є втрата обліковою інформацією про інноваційну діяльність своєї релевантності для заінтересованих користувачів, тобто її здатності забезпечувати передбачувальну та підтверджувальну цінність. Провівши структурний аналіз інформаційних потреб і запитів користувачів інформації про інноваційну діяльність підприємства виділено причини втрати релевантності обліковою інформацією в частині інноваційного капіталу підприємства, що генерується чинною системою обліку (табл. 1).

Таблиця 1.

**Причини втрати релевантності обліковою інформацією в частині
інноваційного капіталу підприємства, що генерується чинною системою
обліку**

Складові релевантності	Види користувачів			
	Безпосередні користувачі		Опосередковані користувачі	
	Внутрішні	Зовнішні	Науковці	Представники бізнесу
Передбачувальна цінність	Неможливість оцінки ефективності інноваційної діяльності (витрат та доходів), оцінки вартості інноваційного капіталу	Неможливість достовірної оцінки ринкової вартості та визначення фінансових результатів, оцінки сталих інновацій	Неможливість оцінки та інформування користувачів про інноваційний капітал як об'єкт обліку для прийняття рішень	Недосконалість вартісної оцінки інноваційного капіталу та ринкової вартості підприємства
Підтверджувальна цінність	Неможливість обґрунтування вибору податкового режиму, оцінки інноваційних ризиків та резервів, проведення аналізу інноваційної діяльності	Поява інформаційної асиметрії, неефективний розподіл капіталу між підприємствами та проектами, здійснення маніпуляцій, низький рівень сигнальності	Невідповідність системи обліку умовам економіки знань, конфіденційність інформації про інноваційний капітал	Неможливість аналізу ефективності інноваційної політики підприємства

Для вирішення проблеми втрати релевантності обліковою інформацією в частині інноваційного капіталу підприємства (табл. 1) виділено дві групи пропозицій: 1) пропозиції в межах існуючої моделі обліку інноваційної діяльності, реалізованої в IAS/IFRS та П(С)БО; 2) пропозиції щодо формування нової моделі обліку інноваційної діяльності. Реалізація вищенаведених пропозицій сприятиме удосконаленню обліку інноваційної діяльності підприємства та забезпечуватиме підвищення рівня релевантності облікової інформації для суб'єктів прийняття рішень.

В другому розділі дисертації «Інноваційний капітал підприємства як об'єкт бухгалтерських наукових досліджень» проаналізовано сутність, причини виникнення і шляхи вирішення основної дилеми обліку інноваційного капіталу, актуальні проблеми обліку інноваційного капіталу в Україні та обґрунтовано конститутивну роль обліку в забезпеченні реалізації інноваційної діяльності підприємства.

Зростаючі вимоги і запити різних груп користувачів до системи бухгалтерського обліку в умовах економіки знань трансформуються в

рекомендації до удосконалення методики організації системи обліку на інноваційно-містких підприємствах та в нові вимоги до суб'єктів розробки систем облікових стандартів, в яких розкривається методика обліку та порядок формування фінансової звітності щодо інноваційної діяльності підприємств. Основною причиною чого є високий рівень облікового консерватизму, який застосовується при створенні моделей обліку досліджень та розробок, реалізованих в різних системах облікових стандартів.

Розроблено класифікацію підходів до бухгалтерського обліку інноваційної діяльності, виходячи з рівня їх консервативності / прогресивності (рис. 3). Вона відображає два крайні варіанти, які характеризують найвищий рівень консерватизму та прогресизму, а також проміжні варіанти, що передбачають комбінацію елементів консерватизму та прогресизму. Внесення змін в чинну методику бухгалтерського обліку інноваційного капіталу згідно розробленої класифікації буде спрямоване в сторону ще більшого консерватизму або в сторону забезпечення прогресизму.

Рис. 3. Класифікація підходів до бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємства за рівнем консервативності/прогресивності

Виділивши і проаналізувавши причини використання консервативного підходу до бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємств (відсутність чітких економіко-теоретичних засад; можливість облікових маніпулювань та управління фінансовими результатами; відсутність впевненості щодо відповідності внутрішньостворених нематеріальних активів обліковому поняттю «актив»; відсутність основного користувача облікової інформації про інноваційну діяльність підприємства), обґрунтовано доцільність подальшого розвитку обліку інноваційної діяльності підприємств в напрямі зменшення рівня облікового консерватизму в частині досліджень та розробок, а також розширення простору для здійснення професійних суджень, що дозволить задовольнити потреби різних груп стейкхолдерів в умовах формування економіки знань. Виділено два безпосередніх варіанти розвитку обліку витрат на дослідження та розробки в напрямі забезпечення їх прогресизму: 1) розвиток системи

відокремленого звітування про дослідження та розробки підприємства;
2) розвиток чинної методики обліку витрат на дослідження та розробки.

За результатами аналізу наукових праць вітчизняних вчених ідентифіковано дев'ять основних напрямів досліджень, які спрямовані на розвиток обліку інноваційного капіталу підприємства, що дозволило виділити наступні тенденції його розвитку: 1) удосконалення методологічних «прогалин» чинної методики обліку витрат на дослідження та розробки, реалізованої в національних П(С)БО; 2) здійснення нової об'єктної структуризації інноваційної діяльності підприємства в системі бухгалтерського обліку шляхом її доповнення; 3) удосконалення методики обліку бізнес-процесів підприємства, дотичних до інноваційної діяльності; 4) посилення управлінської орієнтації обліку інноваційного капіталу та забезпечення його більшого рівня регламентації.

На сьогодні бухгалтерський облік, окрім його розуміння як обслуговуючої системи, що виконує сервісну функцію, є ефективним засобом здійснення організаційних та соціальних змін, внаслідок чого він є конститутивною системою. Шляхом реалізації обчислювальних практик він дозволяє змінювати бізнес-процеси підприємства та удосконалювати внутрішньоорганізаційні та міжорганізаційні взаємодії. Відмінність у підходах до розуміння ролі бухгалтерського обліку як обслуговуючої та конститутивної системи в функціонуванні соціально-економічних інститутів наведено на рис. 4.

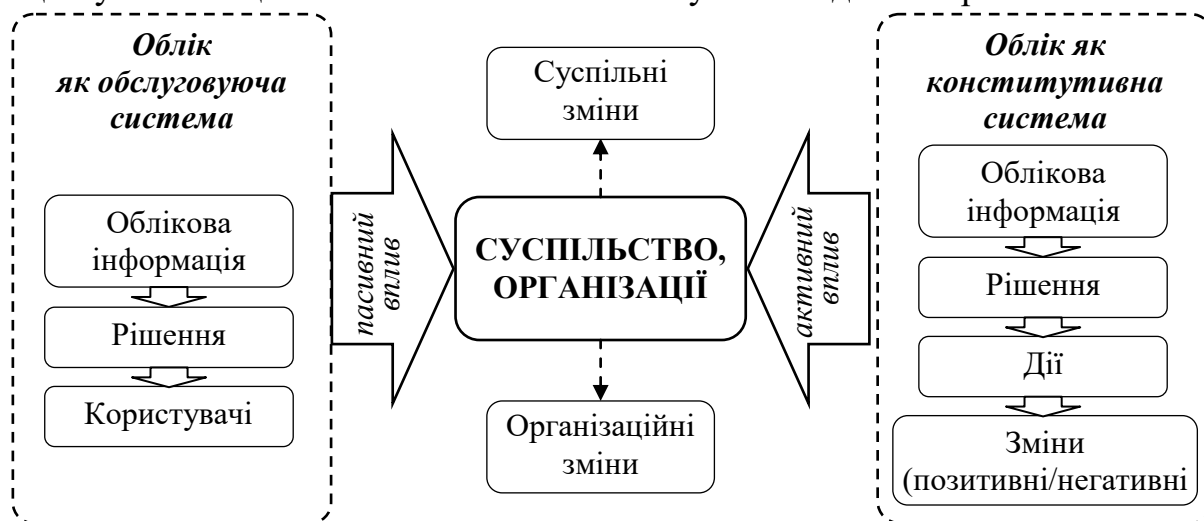

Рис. 4. Підходи до розуміння ролі бухгалтерського обліку в функціонуванні соціально-економічних інститутів

Виходячи з конститутивної ролі бухгалтерського обліку (рис. 4), він створює економічні ідеї, які реалізуються в об'єктах обліку інноваційної діяльності (витрати, активи, інвестиції тощо), що дозволяє забезпечити її більш ефективне управління та формування системи наукових знань і розумінь про складові та процеси здійснення інноваційної діяльності підприємства. Виділено та обґрунтовано два основні напрями конститутивного впливу бухгалтерського обліку на інноваційну діяльність підприємства – вплив системи обліку в цілому та вплив окремих обчислювальних практик. Вплив системи бухгалтерського обліку в

цілому полягає в формуванні особливої бухгалтерської оптики, яка забезпечує розуміння інноваційної діяльності підприємства через сформовані в системі обліку категорії та поняття, а вплив окремих обчислювальних практик характеризується їх здатністю визначати результативність та ефективність інноваційної діяльності підприємства в цілому, окремих інноваційних ініціатив, а також створенням можливості порівнювати потенційні інноваційні ініціативи тактичного та стратегічного характеру між собою та з вже наявними інноваційними практиками.

В третьому розділі дисертації **«Фінансовий облік інноваційного капіталу підприємства: теоретико-методологічні аспекти»** проведено аналіз чинної моделі фінансового обліку інноваційного капіталу, а також розроблено теоретико-методологічні засади обліку інноваційних квазі-нематеріальних, інноваційних нематеріальних активів, комплементарних інноваційних активів та інноваційної інвестиційної власності.

В національній моделі обліку (П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», МСФЗ 38 «Нематеріальні активи») для облікового відображення інноваційної діяльності підприємства використовується змішаний консервативний підхід, який базується на розумінні процесу здійснення досліджень та розробок переважно як витратоутворюючого, а не капіталоутворюючого процесу. За таким підходом внутрішньостворені інноваційні нематеріальні активи підприємства визнаються на основі оцінки встановлених критеріїв визнання. Існуючі критерії передусім спрямовані на встановлення можливості розробок, втілених у інноваційний продукт, генерувати майбутні економічні вигоди для підприємства. Обґрунтовано, що існуюча модель обліку не забезпечує формування релевантної облікової інформації про інноваційну діяльність підприємства, якої на сьогодні потребують користувачі. Для її подальшого розвитку запропоновано два основні варіанти: 1) удосконалення системи критеріїв, що використовуються для визнання розробок як нематеріальних активів підприємства, виходячи з позиції прогресизму; 2) розкриття в Примітках до фінансової звітності більш деталізованої інформації про причини (факти, докази) прийняття рішення про капіталізацію розробок підприємства як нематеріальних активів.

На основі аналізу підходів та пропозицій вчених до удосконалення чинної методики обліку досліджень та розробок встановлено відсутність єдиного бачення стосовно того, яким чином можна забезпечити задоволення інформаційних потреб користувачів в умовах формування економіки знань. На основі вивчення переваг та недоліків існуючих пропозицій та виходячи із виявлених причин реалізації консервативного підходу до бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємств в міжнародних та національній системі обліку, запропоновано використовувати змішаний варіант, що базується на капіталоутворюючому підході до розуміння інноваційної діяльності, і який передбачає введення в систему обліку нового поняття «інноваційні квазі-нематеріальні активи».

Інноваційні квазі-нематеріальні активи слід визнавати в результаті капіталізації витрат на розробки, що одночасно не відповідають всім вимогам

щодо їх визнання внутрішньоствореними нематеріальними активами згідно МСФЗ 38, здійснювати для них нарахування амортизації виходячи зі строку їх корисного використання та регулярно проводити перевірку на зменшення рівня їх корисності. Базовими критеріями визнання таких активів є технічна можливість, наміри завершення інноваційного продукту та запланованість розробок. Для їх облікового відображення запропоновано створити рахунок 126 «Інноваційні квазі-нематеріальні активи», порядок капіталізації яких та інші операції щодо списання інвестицій в інноваційні квазі-нематеріальні активи наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Варіанти списання інвестицій в інноваційні квазі-нематеріальні активи

Варіанти дій	Господарська операція	Бухгалтерська проводка	
		Дт	Кт
I	Визнання внутрішньоствореного нематеріального активу підприємства	124	156
II	Визнання внутрішньоствореного інноваційного квазі-нематеріального активу підприємства	126	156
III	Визнання витрат періоду	941	156

Примітка:

Використані бухгалтерські рахунки:

156 «Створення інноваційних квазі-нематеріальних активів»;

124 «Права на об'єкти промислової власності»;

126 «Інноваційні квазі-нематеріальні активи»;

941 «Витрати на дослідження і розробки».

Для розкриття інформації про інноваційні квазі-нематеріальні активи заінтересованим зовнішнім користувачам запропоновано удосконалити структуру Балансу (додано рядки 1000 «Інноваційні квазі-нематеріальні активи», 1001 «Первісна вартість», 1002 «Накопичена амортизація») і Приміток до річної фінансової звітності (додано рядки 045 «Інноваційні квазі-нематеріальні активи» та 315 «Створення інноваційних квазі-нематеріальних активів», додано розділ XVI «Бухгалтерські професійні судження» (щодо професійних суджень в частині визнання розробок та капіталізації інноваційних квазі-нематеріальних активів)).

На основі аналізу сутності інноваційного капіталу підприємства та сучасних економічних теорій обґрунтовано, що для формування методики його комплексного облікового відображення, який би дозволив підвищити рівень релевантності та прозорості інформації про процеси реалізації інноваційної діяльності та її результати для різних груп користувачів, необхідним є використання концепції комплементарних активів інноваційної діяльності в системі обліку. Визначено, що комплементарні активи інноваційної діяльності – це такі елементи інноваційного капіталу підприємства, що взаємопов'язані з іншими видами ресурсів (нематеріальних, матеріальних), спільне використання яких забезпечує збільшення їх сукупної вартості внаслідок доповнення та посилення характеристик елементів інноваційного капіталу характеристиками інших ресурсів. Комплементарними активами в GAAP US та IAS/IFRS визнаються

активи, які мають однакову ціль використання та генерують спільний грошовий потік, їх вартість є взаємозалежною та які при спільному використанні забезпечують виникнення синергічного ефекту.

Для розвитку системи обліку комплементарних інноваційних активів підприємства розроблено два основні підходи: 1) облік комплементарних активів як одного активу; 2) паралельний аналітичний облік комплементарних активів (рис. 5).

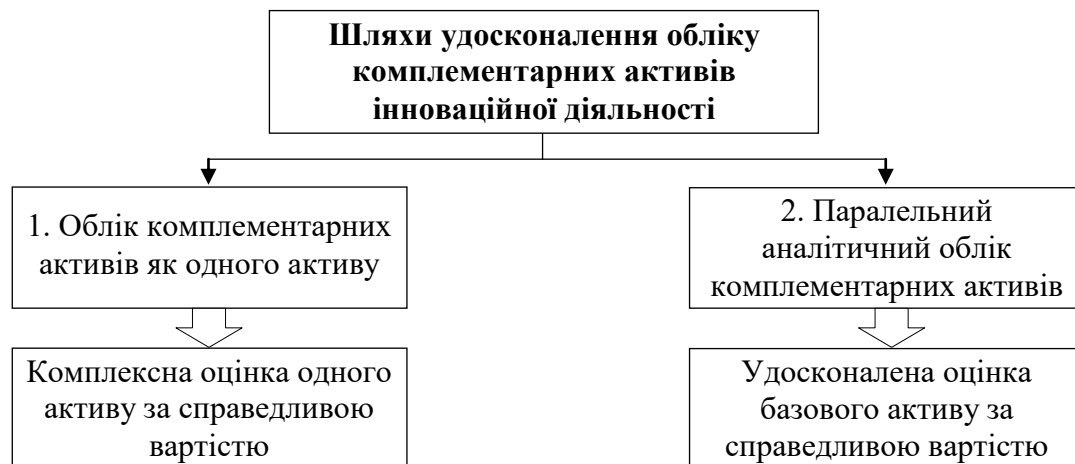

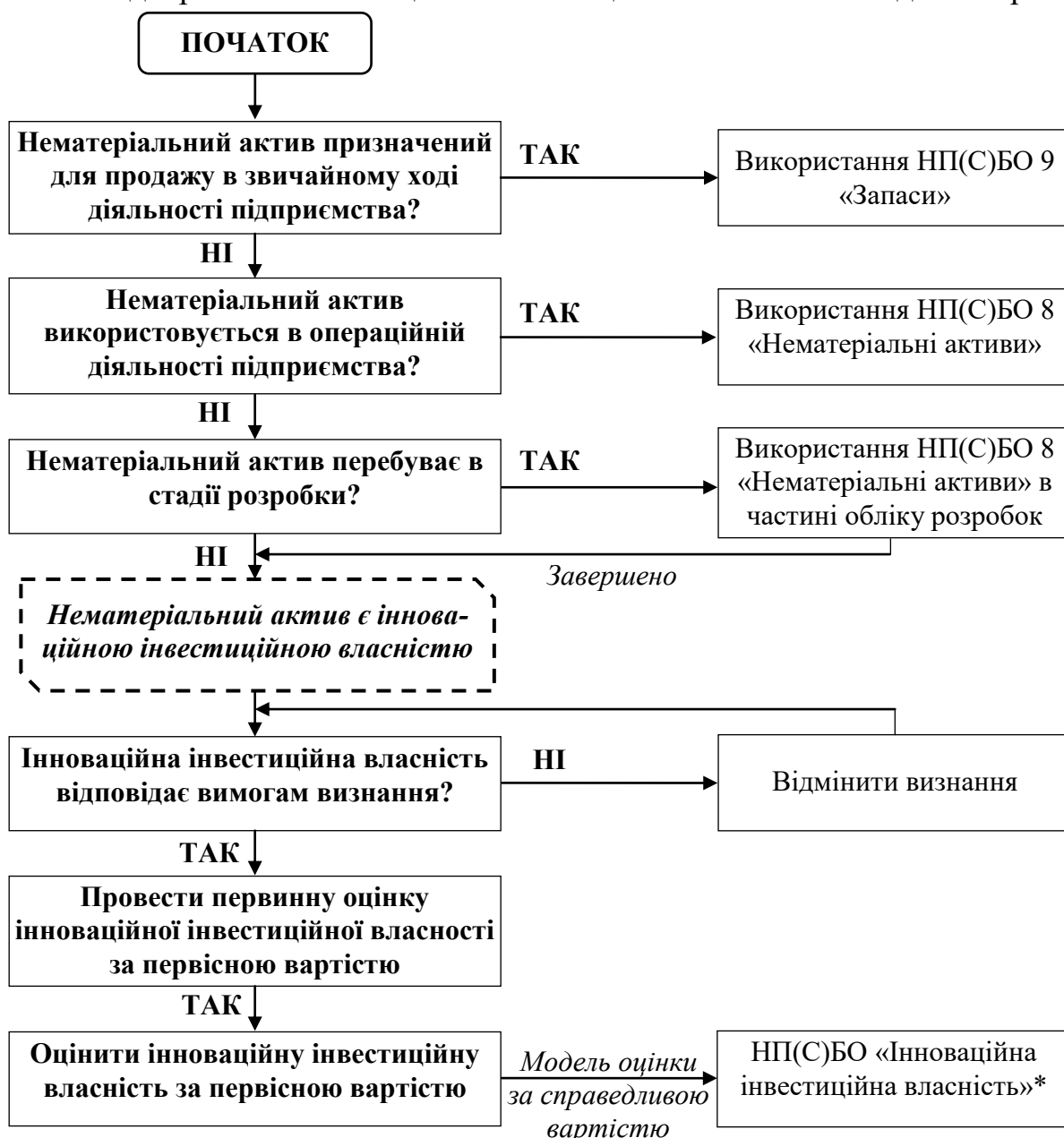
Рис. 5. Шляхи удосконалення обліку комплементарних активів інноваційної діяльності

Згідно першого підходу слід проводити комплексну оцінку одного активу за справедливою вартістю, а за другого підходу – здійснювати переоцінку базового активу за справедливою вартістю виходячи із існування синергічних ефектів комплементарної пари інноваційних активів. Для узагальнення інформації про комплементарні інноваційні активи підприємства, на основі якої прийматимуться управлінські рішення інноваційним менеджментом, розроблено форму «Звіту про комплементарні інноваційні активи підприємства».

Обґрунтовано доцільність виокремлення інноваційної інвестиційної власності як окремого об'єкта обліку зі складу нематеріальних активів підприємства на основі можливості її достатньо надійної оцінки за справедливою вартістю, виходячи зі специфіки одержання доходів від її використання. Під інноваційною інвестиційною власністю запропоновано розуміти нематеріальні технологічні активи (права на об'єкти промислової власності, права на комерційні позначення), утримувані (власником або орендарем як актив з правом використання) з метою отримання роялті, паушальних платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей, а не для: а) використання у виробництві чи при постачанні товарів, при наданні послуг чи для адміністративних цілей, або б) продажу в звичайному ході діяльності.

Для ідентифікації та визнання інноваційної інвестиційної власності як окремого об'єкта обліку серед всіх нематеріальних активів підприємства виділено та обґрунтовано ряд обмежень: 1) об'єктне обмеження; 2) доходне обмеження; 3) обмеження діяльністю; 4) обмеження безперервності діяльності. Загальний

алгоритм прийняття рішення щодо визнання, перекласифікації, оцінки та облікового відображення інноваційної інвестиційної власності наведено на рис. 6.

* Для обліку інноваційної інвестиційної власності розроблено окремий нормативний документ – НП(С)БО «Інноваційна інвестиційна власність»

Рис. 6. Алгоритм визнання та обліку інноваційної інвестиційної власності

Для обліку інноваційної інвестиційної власності запропоновано доповнити чинний план рахунків субрахунками 120 «Інноваційна інвестиційна власність» та 1541 «Придбання (створення) інноваційної інвестиційної власності», а також доповнити Примітки до річної фінансової звітності рядком 060 «Інноваційна інвестиційна власність» та Баланс (Звіт про фінансовий стан) рядком 1016 «Інноваційна інвестиційна власність», де має відображатись інформація із запропонованого субрахунку 120 «Інноваційна інвестиційна власність». З метою формування більш релевантної інформації для заінтересованих користувачів

обґрунтовано доцільність оцінки інноваційної інвестиційної власності після її визнання, тобто при її поточному використанні, лише за справедливою вартістю.

В четвертому розділі дисертації «**Управлінський облік інноваційного капіталу підприємства: теоретико-методологічні аспекти**» виділено напрями досліджень щодо розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу в системі інноваційного менеджменту, удосконалено методику управлінського обліку інноваційного капіталу на основі використання збалансованої системи показників, визначено напрями розвитку та удосконалено теоретико-методичні засади формування управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства.

На основі вивчення та аналізу переваг системи управлінського обліку було обґрунтовано доцільність її використання в якості системи інформаційної підтримки процесів прийняття управлінських рішень, розробки політик та стратегій, що стосуються інноваційного капіталу підприємства. Зокрема, було виділено та охарактеризовано основні причини застосування системи управлінського обліку в інноваційному менеджменті (рис. 7). Вони визначають основні тенденції, які відбуваються в управлінському обліку (розвиток методології відповідно до потреб менеджменту, формування економіки знань та цифровізація бізнес-процесів), що надає йому значні переваги у порівнянні з іншими інформаційними системами, та підтверджує необхідність використання як основи для формування інформаційного простору для управління інноваційною діяльністю підприємства.

Рис. 7. Причини застосування системи управлінського обліку в інноваційному менеджменті

Проведений аналіз поглядів вітчизняних вчених дозволив виявити основні напрями досліджень щодо розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу в Україні: 1) структуризація об'єктів інноваційної діяльності в управлінському обліку; 2) управлінський облік витрат інноваційної діяльності; 3) стратегічний управлінський облік інноваційного капіталу; 4) управлінська звітність про інноваційний капітал підприємства; 5) аналіз ефективності інноваційної діяльності. Виходячи з виділених напрямів виявлено тенденції розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу - удосконалення теоретичних

(ідентифікація об'єктів обліку, що характеризують інноваційну діяльність), методологічних (впровадження нових інструментів та технік обліку, розвиток методик оцінки, звітування та аналізу інноваційного капіталу) та організаційних засад (цифрові моделі обліку інноваційного капіталу, зміна ролі управлінських бухгалтерів) управлінського обліку інноваційного капіталу підприємства.

Для забезпечення інформаційної підтримки системи управління інноваційною діяльністю на рівні підприємства або окремого інноваційного підрозділу обґрунтовано доцільність використання збалансованої системи показників (далі – ЗСП), яка має бути реорганізована та адаптована в залежності від специфічних рис інновацій, які створюються на підприємстві. Виділено чотири основні варіанти, які можуть бути використані для удосконалення ЗСП як дієвого інструмента системи інноваційного менеджменту підприємства (рис. 8).

Рис. 8. Варіанти реорганізації ЗСП для облікового забезпечення управління інноваційним капіталом підприємства

Впровадження в діяльність підприємств удосконаленої ЗСП за одним із розглянутих варіантів (рис. 8) сприятиме заохоченню та розвитку інноваційної діяльності, підвищенню ефективності управління інноваційним капіталом та в цілому матиме позитивний вплив на розвиток підприємства.

Для формування дієвого облікового забезпечення управління інноваційним капіталом українських підприємств обґрунтовано доцільність реорганізації ЗСП шляхом включення інноваційних стратегічних цілей та відповідних показників до наявних перспектив ЗСП. Застосування такого підходу дозволяє удосконалити ЗСП за двома напрямками: 1) наповнити стратегічну карту підприємства (стратегічна карта 1-го типу) новими «інноваційними» стратегічними цілями та «інноваційними» показниками; 2) розробити окрему інноваційну стратегічну карту (стратегічна карта 2-го типу) для підприємства або окремого підрозділу. На основі використання програмного продукту «BSC Designer» розроблено стратегічну карту 2-го типу як інструмент управління діяльністю інноваційно-місткого підприємства або окремого інноваційного підрозділу, використання якої дозволяє інноваційному менеджменту підвищити ефективність реалізації інноваційної стратегії.

На основі аналізу поглядів вчених щодо розвитку інформаційної підтримки інноваційного менеджменту шляхом використання інструментарію управлінського обліку обґрунтовано доцільність розвитку управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства, можливості чого значно зросли в умовах розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій, які на сьогодні використовуються в бухгалтерському обліку. Розроблено та описано порядок формування управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства, що наведено на рис. 9.

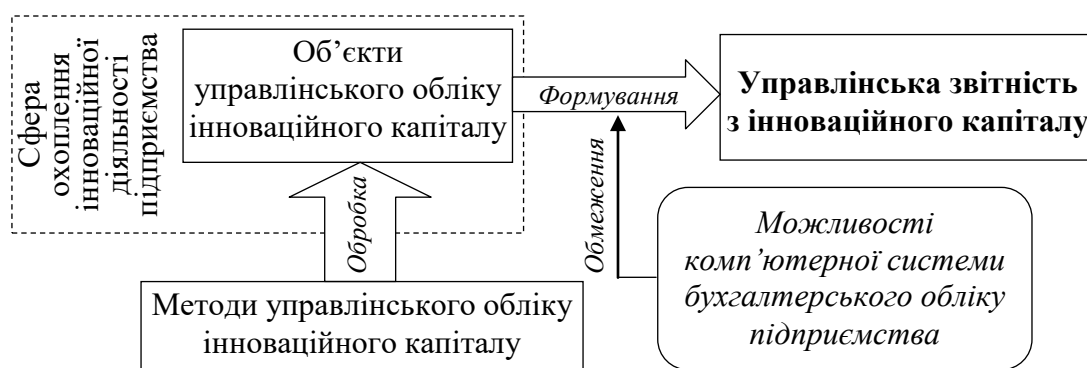

Рис. 9. Порядок формування управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства

Для створення дієвої системи інформування внутрішніх користувачів про інноваційну діяльність підприємства необхідно розвивати управлінську звітність за наступними трьома основними напрямками: 1) удосконалення системи об'єктів управлінського обліку; 2) застосування методів управлінського обліку до інноваційного капіталу підприємства; 3) удосконалення управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства.

Виходячи з аналізу інструментів, форм та способів донесення облікової інформації з системи управлінського обліку до суб'єктів прийняття управлінських рішень на сьогодні виділено два підходи до розуміння управлінської звітності – у вузькому та у широкому розумінні. Обґрунтовано необхідність розуміння управлінської звітності з інноваційного капіталу в широкому розумінні як сукупності спеціалізованих внутрішніх звітів та інших сучасних форм представлення, візуалізації та передачі внутрішньої інформації (інформаційні панелі, дашборди окремих показників) про інноваційну діяльність суб'єктам, які приймають управлінські рішення щодо інноваційної діяльності.

З метою об'єднання різних видів та типів управлінських звітів з інноваційного капіталу в широкому розумінні в єдину систему, удосконалено їх класифікацію шляхом виділення, аналізу та обґрунтування на прикладі програмних продуктів «ERP Odoo» та «BSC Designer» двох типів звітів (узагальнюючі та спеціалізовані звіти з інноваційного капіталу), а також двох видів звітів (що складаються на основі використання загальної моделі формування управлінських звітів та що складаються на основі використання спеціалізованого

звітнього інструментарію, реалізованого в програмному забезпеченні для окремого методу управлінського обліку).

В п'ятому розділі дисертації «**Розвиток засобів додаткового розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства: теоретико-методологічні аспекти**» виявлено та описано причини необхідності, переваги та недоліки додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства, проведено порівняльний аналіз засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства, сформовано пропозиції щодо розвитку додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства.

На основі проведеного аналізу поглядів вчених, звітів професійних організацій та провідних практик підприємств виділено основні причини необхідності змістовного та формального розширення інформації про інноваційний капітал, яка розкривається зовнішнім стейкхолдерам, за допомогою засобів додаткового розкриття облікової інформації (рис. 10).

Рис. 10. Причини необхідності додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства

Аналіз виділених причин (рис. 10) дозволяє обґрунтувати інтереси інноваційних менеджерів до оприлюднення розширеної облікової інформації про інноваційну діяльність та характеризує різні прагнення в спонуканні стейкхолдерів до прийняття необхідних їм рішень.

Здійснення додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства дозволяє усунути недоліки фінансової звітності в частині інформування про даний об'єкт обліку: 1) недостатній обсяг релевантної інформації про інноваційну діяльність підприємства, що надається стейкхолдерам; 2) наявність нерелевантної та відсутність чутливої інформації про інноваційну

діяльність підприємства; 3) неефективна інформаційна взаємодія та комунікація зі стейкхолдерами.

В результаті аналізу переваг та недоліків, які забезпечує додаткове розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства, розроблено механізм додаткового розкриття такої інформації. В його основу покладено баланс інтересів (забезпечення ефективності ринку інновацій, спонукання стейкхолдерів до прийняття необхідних рішень) та ризиків (погіршення інноваційної ефективності підприємства), які виникають для підприємства в результаті його здійснення (рис. 11).

Рис. 11. Механізм додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства

З метою усунення недоліків додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал, що зумовлюють виникнення ризиків погіршення інноваційної ефективності, а також задля досягнення максимального ефекту від такого розкриття, розроблено методику підготовки до розкриття, що передбачає необхідність здійснення наступного комплексу дій, що наведені на рис. 12.

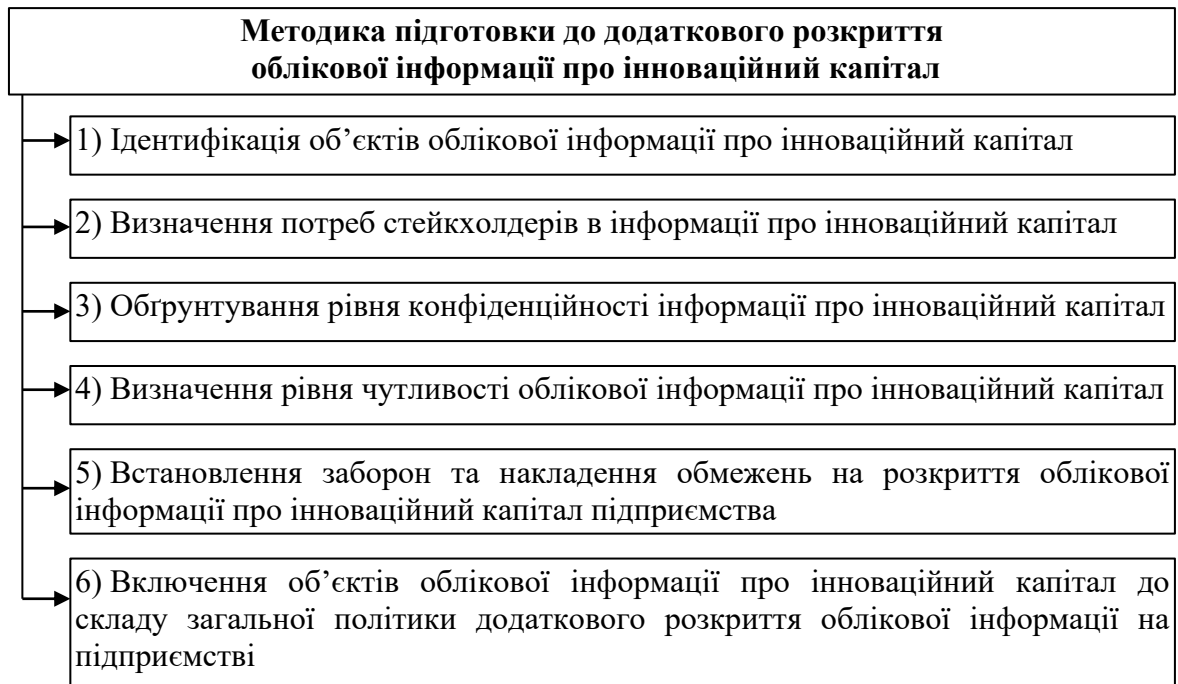

Рис. 12. Методика підготовки до додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал: збалансований підхід

На основі порівняльного аналізу засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал було встановлено, що в них на сьогодні відсутня єдність стосовно того, яку інформацію слід розкривати, та виявлено ряд тенденцій, що стосуються практик додаткового розкриття: 1) відсутність загального розуміння того, яка інформація про інноваційний капітал, в якому обсязі та з яким рівнем конфіденційності повинна розкриватись; 2) використання різних форми звітів для розкриття додаткової інформації про інноваційний капітал; 3) використання різних видів інформації (фінансова, нефінансова, нарративна) для характеристики інноваційного капіталу та його складових; 4) відмінність інформаційних потреб стейкхолдерів, в залежності від їх галузевої специфіки як з точки зору їх орієнтації на різних аспектах інноваційної діяльності, так і на різних видах інформації про інноваційний капітал; 5) наявність повної згоди щодо того, що показники, які характеризують інноваційний капітал і розкриваються в додаткових звітах, напряду забезпечують досягнення цілей сталого розвитку.

Проведений аналіз шляхів удосконалення порядку розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства в контексті розвитку системи регулювання бухгалтерського обліку в Україні та досвіду додаткового розкриття вітчизняних підприємств дозволив встановити, що для них найбільш доцільним є обрання двох наступних шляхів: 1) доповнення комплексних звітів, що формуються на підприємстві для додаткового розкриття інформації, окремим розділом про інноваційний капітал; 2) додавання до приміток до річної фінансової звітності розділу XVI «Інноваційний капітал».

З метою реалізації першого шляху сформовано пропозиції щодо включення розділу «Інноваційний капітал» до складу Звіту про управління, що містить два блоки «Фінансова інформація» та «Нефінансова та нарративна інформація». Змістове наповнення двох блоків здійснене на основі авторських розробок щодо обліку інноваційного капіталу та шляхом врахування практик додаткового розкриття нефінансової та нарративної інформації про інноваційну діяльність провідних світових компаній. З метою реалізації другого шляху розроблено структуру та змістове наповнення для Розділу XVI «Інноваційний капітал» Приміток до річної фінансової звітності, який містить чотири підрозділи: 1) елементи інноваційного капіталу підприємства; 2) інноваційні витрати на розробки та їх капіталізація як інноваційних нематеріальних активів; 3) капітальні інвестиції в інноваційний капітал; 4) нарративна інформація про інноваційний капітал підприємства.

ВИСНОВКИ

1. Розвиток економіки знань, що передбачає встановлення пріоритетності інноваційної діяльності та використання інтелектуального капіталу як основного джерела створення вартості, передбачає необхідність адаптації та удосконалення бухгалтерського обліку для того, щоб не втратити своєї ролі як основного джерела інформації для прийняття економічних рішень. На розвиток системи бухгалтерського обліку в умовах економіки знань впливають наступні фактори: 1) нові економічні умови функціонування підприємств; 2) нові нормативні вимоги щодо звітування підприємств; 3) вимоги суспільства щодо функціонування підприємств на засадах сталого розвитку. Вплив цих факторів породжує виникнення проблем розвитку системи бухгалтерського обліку об'єктів інноваційної діяльності підприємства (теоретичного, методологічного та організаційного характеру), які мають бути вирішені науковцями для забезпечення релевантності облікової інформації зростаючим інформаційним потребам та запитам стейкхолдерів. Комплексною пропозицією для вирішення таких проблем є створення теоретико-методологічних засад бухгалтерського обліку інноваційного капіталу, що дозволить об'єднати в єдину систему процеси створення та використання результатів інноваційної діяльності на підприємстві.

2. Існуючий підхід до відображення в бухгалтерському обліку об'єктів інноваційної діяльності переважно як витрат на дослідження та розробки (GAAP US, IAS/IFRS, П(С)БО) різко дисонує з інформаційними потребами та запитами стейкхолдерів. Для вирішення цієї проблеми запропоновано застосовувати капіталоутворюючий підхід до розуміння сутності інноваційної діяльності, виходячи з якого об'єднуючою характеристикою об'єктів інноваційної діяльності в системі обліку є інтегроване поняття «інноваційний капітал». Визначено та проаналізовано основні характеристики інноваційного капіталу підприємства (елемент інтелектуального капіталу; забезпечення генерування майбутніх економічних вигід; є результатом і забезпечуючим елементом інноваційної діяльності; базується на знаннях; містить юридично формалізовані та

неформалізовані елементи; залежить від використання комплементарних активів) та запропоновано його трактування як сукупності інтелектуальних ресурсів з різним рівнем юридичної формалізації, які виникають в результаті інноваційної діяльності та забезпечують її реалізацію, і що самостійно та у поєднанні з комплементарними активами забезпечують генерування майбутніх економічних вигід для підприємства.

3. На основі проведеного структурного аналізу інформаційних потреб і запитів щодо інформації про інноваційну діяльність підприємства, які напряму (внутрішні та зовнішні користувачі) або опосередковано (науковці, представники бізнесу) висуваються до чинної системи обліку різними групами користувачів, було сформовано напрями, за якими вона має бути удосконалена в частині відображення інноваційної діяльності підприємства, що забезпечить вирішення проблеми релевантності облікової інформації. Виділено дві групи таких пропозицій: 1) пропозиції в межах існуючої моделі обліку інноваційної діяльності, реалізованої в IAS/IFRS та П(С)БО, спрямовані на її удосконалення в рамках чинної законодавчої бази та розширення існуючих методів визнання інновацій в обліку і додаткового розкриття інформації про них в звітності; 2) пропозиції з формування нової моделі обліку інноваційної діяльності, які передбачають реформування наявних правил та принципів обліку, реалізованих в облікових стандартах, виходячи з нових теоретико-методологічних засад обліку інноваційного капіталу.

4. Існуючі системи облікових стандартів характеризуються наявністю безумовного облікового консерватизму, що є основною причиною, через яку фінансова звітність підприємств в частині відображення інноваційної діяльності підприємства втрачає свою релевантність з позиції її користувачів. Проведений аналіз міжнародних (IAS/IFRS, GAAP US, GAAP UK) та національних (П(С)БО) систем облікових стандартів дозволив їх класифікувати за рівнем консервативності / прогресивності. Встановлено, що найвищий рівень консерватизму наявний в GAAP US, а найменший – в IAS/IFRS та П(С)БО. В системах з меншим рівнем облікового консерватизму, що базуються на концепції прогресизму, існує більший простір для реалізації професійного судження бухгалтера в частині досліджень та розробок підприємства, що забезпечує підвищення релевантності облікової інформації. Виходячи з проведеного аналізу пропозицій до удосконалення методики обліку витрат на дослідження та розробки в напрямі забезпечення їх прогресизму в різних системах облікових стандартів, виділено два варіанти їх подальшого розвитку: 1) розвиток системи відокремленого звітування про дослідження та розробки підприємства; 2) розвиток чинної методики обліку витрат на дослідження та розробки.

5. За результатами проведеного аналізу наукових праць вітчизняних вчених виділено напрями досліджень, спрямовані на розвиток обліку інноваційного капіталу підприємства: 1) удосконалення чинної моделі обліку витрат на дослідження та розробки; 2) облік основних об'єктів інноваційної діяльності

підприємства; 3) облік інноваційного продукту / продукції; 4) облік інноваційних проєктів; 5) облік резервів інноваційної діяльності (інноваційних резервів); 6) облік фінансування інноваційної діяльності підприємства; 7) управлінський облік витрат інноваційної діяльності; 8) облікове забезпечення управління інноваційною діяльністю; 9) організація обліку інноваційної діяльності підприємства.

6. Обґрунтовано розуміння бухгалтерського обліку як конститутивної системи, що забезпечує формування, впорядкування та конструювання організаційних та соціальних процесів через формування нового соціального і організаційного порядку. Виходячи з конститутивної ролі бухгалтерського обліку він створює економічні ідеї, які реалізуються в об'єктах обліку інноваційної діяльності (витрати, активи, інвестиції тощо), що дозволяє забезпечити її більш ефективне управління та формування системи наукових знань і розумінь про складові та процеси здійснення інноваційної діяльності підприємства. Обчислювальні практики, як результати застосування облікових процедур, впливають на інноваційну діяльність підприємства наступним чином: 1) об'єднують наявні на підприємстві ресурси для формування інноваційного капіталу підприємства, вказують на необхідність додаткового залучення основних та комплементарних ресурсів або їх надлишок; 2) створюють конкурентне середовище для впровадження та реалізації найбільш ефективних інновацій та інноваційних проєктів шляхом визначення їх індивідуальної ефективності; 3) створюють передумови для розробки та реалізації інноваційної стратегії підприємства, її довгострокового планування та контролю; 4) забезпечують формування альтернативних інноваційних ініціатив та альтернативних інноваційних стратегій підприємства шляхом порівняння фактичних облікових показників та врахування потенційних змін в розрізі різних альтернатив.

7. Виходячи з аналізу публікацій науковців, професійних та регулюючих організацій було встановлено, що існуюча модель обліку (П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», МСФЗ 38 «Нематеріальні активи») не забезпечує формування релевантної інформації про інноваційну діяльність підприємства, якої на сьогодні потребують користувачі. Для її подальшого розвитку запропоновано два основні варіанти: 1) удосконалення системи критеріїв, що використовуються для визнання розробок як нематеріальних активів підприємства, виходячи з позиції прогресизму; 2) розкриття в Примітках до фінансової звітності більш деталізованої інформації про причини (факти, докази) прийняття рішення про капіталізацію розробок підприємства як нематеріальних активів.

8. На основі вивчення переваг та недоліків існуючих пропозицій щодо удосконалення чинної методики обліку досліджень та розробок та виходячи із виявлених причин застосування консервативного підходу до бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємств в міжнародних та національній системі обліку, запропоновано використовувати змішаний варіант щодо її удосконалення. Він базується на застосуванні капіталоутворюючого підходу до

розуміння інноваційної діяльності і передбачає введення в систему обліку нового об'єкта «інноваційні квазі-нематеріальні активи». Такі активи запропоновано визнавати в результаті капіталізації витрат на розробки, що здійснюється на основі використання нової системи менш суворих критеріїв, до яких віднесено технічну можливість, наміри завершення інноваційного продукту та запланованість розробок. Для їх облікового відображення виокремлено рахунки 156 «Створення інноваційних квазі-нематеріальних активів», 126 «Інноваційні квазі-нематеріальні активи» та удосконалено структуру Балансу (запропоновано введення рядків 1000 «Інноваційні квазі-нематеріальні активи», 1001 «Первісна вартість», 1002 «Накопичена амортизація») і Приміток до річної фінансової звітності (запропоновано введення рядків 045 «Інноваційні квазі-нематеріальні активи», 315 «Створення інноваційних квазі-нематеріальних активів») для розкриття інформації про них заінтересованим зовнішнім користувачам.

9.3 метою удосконалення системи інформаційної підтримки управління інноваційною діяльністю підприємства та покращання взаємодії із зовнішніми стейкхолдерами удосконалено теоретико-методологічні засади обліку комплементарних активів інноваційної діяльності, до яких відносяться такі елементи інноваційного капіталу підприємства, що взаємопов'язані з іншими видами ресурсів (нематеріальних, матеріальних), спільне використання яких забезпечує збільшення їх сукупної вартості внаслідок доповнення та посилення характеристик елементів інноваційного капіталу характеристиками інших ресурсів. Комплементарними активами згідно вимог GAAP US та МСФЗ визнаються активи, які мають однакову ціль використання та генерують спільний грошовий потік, їх вартість є взаємозалежною та які при спільному використанні забезпечують виникнення синергічного ефекту. Запропоновано відображати комплементарні інноваційні активи в системі обліку за двома підходами: 1) як один актив, що передбачає проведення їх комплексної оцінки як одного активу за справедливою вартістю; 2) здійснення паралельного аналітичного обліку, що передбачає проведення переоцінки базового активу за справедливою вартістю виходячи із існування синергічних ефектів комплементарної пари інноваційних активів. Для узагальнення інформації про такі активи розроблено Звіт про комплементарні інноваційні активи підприємства, а також удосконалено структуру Приміток до фінансової звітності, до складу яких додано два нових рядки 0301 «Права на комплементарні комерційні позначення» та 0401 «Права на комплементарні об'єкти промислової власності».

10. Обґрунтовано доцільність виокремлення інноваційної інвестиційної власності як окремого об'єкта обліку зі складу нематеріальних активів підприємства виходячи з можливості проведення її надійної оцінки за справедливою вартістю, що визначається специфікою одержання доходів від її використання. Під інноваційною інвестиційною власністю запропоновано розуміти нематеріальні технологічні активи (права на об'єкти промислової власності, права на комерційні позначення), утримувані (власником або орендарем

як актив з правом використання) з метою отримання роялті, паушальних платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей, а не для: а) використання у виробництві чи при постачанні товарів, при наданні послуг чи для адміністративних цілей, або б) продажу в звичайному ході діяльності. Для обліку інноваційної інвестиційної власності запропоновано створити субрахунок 120 «Інноваційна інвестиційна власність», субрахунок другого порядку 1541 «Придбання (створення) інноваційної інвестиційної власності», а також доповнити Примітки до річної фінансової звітності рядком 060 «Інноваційна інвестиційна власність» та Баланс (Звіт про фінансовий стан) рядком 1016 «Інноваційна інвестиційна власність». З метою формування більш релевантної інформації для заінтересованих користувачів обґрунтовано доцільність оцінки інноваційної інвестиційної власності при її поточному використанні лише за справедливою вартістю.

11. На основі вивчення та аналізу переваг системи управлінського обліку було виділено та охарактеризовано основні причини її застосування в інноваційному менеджменті: 1) обмеженість системи фінансового обліку; 2) управлінський контроль витрат інноваційної діяльності; 3) аналіз ефективності інноваційної діяльності; 4) безпека інформації про інноваційний капітал; 5) проактивна роль управлінських бухгалтерів. Проведений аналіз поглядів вітчизняних вчених дозволив виявити основні напрями досліджень щодо розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу: 1) структуризація об'єктів інноваційної діяльності в управлінському обліку; 2) управлінський облік витрат інноваційної діяльності; 3) стратегічний управлінський облік інноваційного капіталу; 4) управлінська звітність про інноваційний капітал підприємства; 5) аналіз ефективності інноваційної діяльності. Виходячи з виділених напрямів виявлено тенденції розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу – удосконалення теоретичних (ідентифікація об'єктів обліку, що характеризують інноваційну діяльність), методологічних (впровадження нових інструментів та технік обліку, розвиток методик оцінки, звітування та аналізу інноваційного капіталу) та організаційних засад (цифрові моделі обліку інноваційного капіталу, зміна ролі управлінських бухгалтерів) управлінського обліку інноваційного капіталу підприємства.

12. Обґрунтовано доцільність використання ЗСП, як одного із методів стратегічного управлінського обліку, для забезпечення ефективного управління інноваційною діяльністю, яка має бути удосконалена та адаптована на основі використання чотирьох виділених варіантів: 1) включення інноваційних показників до наявних перспектив ЗСП; 2) перейменування окремих перспектив ЗСП; 3) виділення нової «інноваційної» перспективи; 4) створення інноваційної системи показників. Для українських підприємств встановлено доцільність використання першого варіанту, що передбачає удосконалення ЗСП за двома напрямками: 1) наповнення стратегічної карти підприємства (стратегічна карта 1-го типу) новими інноваційними стратегічними цілями та інноваційними

показниками; 2) розробка окремої інноваційної стратегічної карти (стратегічна карта 2-го типу) для інноваційно-місткового підприємства або окремого інноваційного підрозділу. Виділено та проаналізовано три основні етапи організації процесу побудови стратегічних карт обох типів: 1) вибір інноваційних стратегічних цілей в розрізі кожної з перспектив збалансованої системи показників; 2) вибір показників, що характеризують досягнення кожної з обраних інноваційних стратегічних цілей; 3) формування обліково-інформаційного забезпечення для розрахунку кожного з обраних показників, що характеризують інноваційні стратегічні цілі.

13. В результаті проведеного аналізу поглядів вчених щодо розвитку інформаційної підтримки інноваційного менеджменту виявлено доцільність розвитку управлінської звітності щодо інноваційного капіталу за трьома напрямками: 1) удосконалення системи об'єктів управлінського обліку; 2) застосування методів управлінського обліку до інноваційного капіталу підприємства; 3) удосконалення управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства. Обґрунтовано необхідність створення системи управлінської звітності з інноваційного капіталу, що має бути закріплено в обліковій політиці підприємства з управлінського обліку виходячи з інформаційних потреб та запитів інноваційного менеджменту та на основі врахування обмежень, що пов'язані з наявністю достатнього обсягу фінансових ресурсів та можливостями комп'ютерної системи бухгалтерського обліку підприємства щодо формування управлінських звітів. З метою об'єднання різних видів та типів управлінських звітів з інноваційного капіталу в широкому розумінні в єдину систему удосконалено їх класифікацію шляхом виділення, аналізу та обґрунтування на прикладі програмних продуктів «ERP Odoo» та «BSC Designer» двох типів звітів – узагальнюючих та спеціалізованих звітів з інноваційного капіталу.

14. Виділено та обґрунтовано основні причини необхідності додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства: 1) необхідність удосконалення оцінки вартості підприємства; 2) розвиток політики інвестування та фінансування інновацій; 3) здатність системи бухгалтерського обліку забезпечувати додаткове розкриття; 4) вирішення агентської проблеми між інноваційним менеджментом та зовнішніми стейкхолдерами; 5) покращання прогнозування результатів інноваційної діяльності на ринках інновацій; 6) залучення талановитих учасників до складу інноваційних команд. Здійснення додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства дозволяє усунути недоліки фінансової звітності в частині інформування про даний об'єкт обліку, зокрема, забезпечуючи: 1) надання стейкхолдерам достатнього обсягу релевантної інформації про інноваційну діяльність підприємства; 2) невключення нерелевантної з позиції стейкхолдерів інформації та включення чутливої інформації про інноваційну діяльність підприємства; 3) покращення інформаційної взаємодії та комунікації зі стейкхолдерами в частині інноваційної ефективності та перспектив інноваційного

розвитку підприємства. В результаті аналізу переваг та недоліків, які забезпечує додаткове розкриття інформації про інноваційний капітал підприємства, було розроблено механізм додаткового розкриття такої інформації. В його основу покладено баланс інтересів (забезпечення ефективності ринку інновацій, спонукання стейкхолдерів до прийняття необхідних рішень) та ризиків (погіршення інноваційної ефективності підприємства), які виникають для підприємства в результаті його здійснення. Для формування та обмежень або заборон на розкриття облікової інформації про інноваційний капітал розроблено методику підготовки до додаткового розкриття.

15. На основі порівняльного аналізу засобів регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал встановлено, що в них на сьогодні відсутня єдність стосовно того, яку інформацію слід розкривати. Зазвичай інформація про інноваційний капітал розкривається частково та уривчасто, що не дозволяє одержати стейкхолдерам системне бачення щодо стану, можливостей та перспектив інноваційної діяльності підприємства. Це зумовлює необхідність їх удосконалення з метою вирішення проблеми розкриття релевантної та достовірної інформації про інноваційний капітал підприємства для заінтересованих стейкхолдерів, зокрема, шляхом їх доповнення фінансовими і нефінансовими показниками, а також якісною наративною інформацією. Наявні засоби регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства передбачають використання різних форм розкриття, що підкреслює необхідність проведення їх уніфікації та розробки найбільш ефективних форм розкриття. Важливою тенденцією на сьогодні є необхідність розкриття облікової інформації про інноваційний капітал в контексті досягнення підприємством цілей сталого розвитку, що передбачає висвітлення інформації про сталі та зелені інновації й інноваційні ініціативи підприємства, обґрунтування їх ролі у подоланні соціальних та екологічних проблем.

16. Виділено два шляхи удосконалення порядку розкриття інформації про інноваційний капітал для вітчизняних підприємств задля задоволення зростаючих інформаційних потреб та запитів стейкхолдерів: 1) доповнення комплексного звіту, що забезпечує додаткове розкриття інформації, розділом про інноваційний капітал; 2) додавання до приміток до річної фінансової звітності розділу XVI «Інноваційний капітал». Для реалізації першого шляху запропоновано включення розділу «Інноваційний капітал» до складу Звіту про управління, що містить два блоки «Фінансова інформація» та «Нефінансова та наративна інформація» з відповідними наборами показників. Для реалізації другого шляху розроблено структуру та змістовне наповнення для Розділу XVI «Інноваційний капітал» Приміток до річної фінансової звітності, який містить чотири підрозділи: 1) Елементи інноваційного капіталу підприємства; 2) Інноваційні витрати на розробки та їх капіталізація як інноваційних нематеріальних активів; 3) Капітальні інвестиції в інноваційний капітал; 4) Наративна інформація про інноваційний капітал підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Макарович В.К. *Бухгалтерський облік інноваційного капіталу підприємства: теоретико-методологічні аспекти* : монографія. Берегове: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2024. 330 с. (22,5 друк.арк.).

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Фахові видання категорії А

2. Bacho R., Makarovych V., Tsenkler N. Vectors of development of accounting and analytical support of venture management. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 2019. Vol. 23, Iss. 6. P. 1-6. (**Scopus**). (загальний обсяг – 0,7 друк.арк., особисто автора – 0,2 друк. арк.: удосконалено форму звіту про реалізацію інноваційного ризик-проекту підприємства).

3. Lehenchuk S., Ostapchuk T., Raboshuk A., Vyhivska I., Makarovych V. The inverted-u relationship between R&D and profitability: evidence from the Slovak medical device industry. *Intellectual Economics*. 2022. Vol. 16, No. 2. P. 121-137. (**Scopus**). (загальний обсяг – 1,05 друк.арк., особисто автора – 0,2 друк. арк.: проведено аналіз поглядів дослідників щодо ролі витрат на дослідження та розробки в забезпеченні прибутковості діяльності підприємства).

4. Lehenchuk S., Tumpach M., Vyhivska I., Makarovych V., Laichuk S. The impact of innovation on the profitability of Slovak pharmaceutical companies. *Marketing and Management of Innovations*. 2022. Vol. 2. P. 184-296. (**Web of Science**). (загальний обсяг – 1,05 друк.арк., особисто автора – 0,25 друк. арк.: розроблено та описано U-обернену функцію впливу витрат на дослідження та розробки на прибутковість діяльності підприємства).

5. Lehenchuk S., Zakharov D., Vyhivska I., Makarovych V., Sheveria Ya. The impact of intellectual capital on company financial performance: evidence from the Omani industrial sector. *Investment Management and Financial Innovations*. 2024. Vol. 21(1). P. 343-355. (**Scopus**). (загальний обсяг – 1,15 друк.арк., особисто автора – 0,2 друк. арк.: сформовано та проаналізовано бібліометричну карту ключових слів видань за запитом «Інтелектуальний капітал»).

6. Paunov M., Bacho R., Makarovych V., Tsenkler N., Prodius O. Methodological bases of accounting assessment of human capital. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 2019. Vol. 23, Spec. Iss. 2. P. 1-6. (**Scopus**). (загальний обсяг – 0,65 друк.арк., особисто автора – 0,15 друк. арк.: описано проблему недостовірної оцінки вартості підприємства системою бухгалтерського обліку, зокрема, в частині визнання нематеріальних активів).

7. Poyda-Nosyk N., Bacho R., Makarovych V., Loskorikh G., Hanusych V., Stoika N. The role of international accounting standards in fostering corporate reporting transparency. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. Vol. 2 (55). P. 90-106. (**Scopus, Web of Science**). (загальний обсяг – 1,8 друк.арк.,

особисто автора – 0,4 друк. арк.: проаналізовано погляди вчених щодо ролі міжнародних стандартів обліку в забезпеченні якості облікової інформації).

8. Slatvinska M., Chyzhova T., Grytsay O., Makarovych V., Kholodna J., Dibrova H. Analysis and justification of the choice of a simplified taxation system for sustainable development of small and medium-sized businesses. *Economic Affairs*. 2022. Vol. 67(04). P. 589-600. (*Scopus*). (загальний обсяг – 0,9 друк.арк., особисто автора – 0,1 друк. арк.: розглянуто особливості загальної системи оподаткування в Україні).

Фахові видання категорії Б

9. Варцаба В., Макарович В., Лоскоріх Г. Аналіз проблематики обліку інноваційного капіталу в Україні. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*: науковий журнал. 2023. Вип. 4. С. 334-345. (загальний обсяг – 0,65 друк.арк., особисто автора – 0,5 друк. арк.: проаналізовано напрями досліджень щодо розвитку обліку інноваційного капіталу).

10. Вигівська І.М., Макарович В.К., Хоменко Г.Ю. Ризики та особливості венчурного фінансування інноваційних проєктів: обліковий аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2017. Вип. 1 (49). С. 316-319. (загальний обсяг – 0,45 друк.арк., особисто автора – 0,1 друк. арк.: визначено джерела облікової інформації для облікового забезпечення управління венчурним фінансуванням інноваційних проєктів).

11. Макарович В. Засоби регулювання додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал: порівняльний аналіз. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 6 (15). С. 227-235. (1,0 друк.арк.).

12. Макарович В. К. Комплементарні активи інноваційної діяльності: теоретичні засади обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2023. Вип. 3 (56). С. 34-39. (0,75 друк.арк.).

13. Макарович В. К. Критичний аналіз чинної моделі фінансового обліку інноваційного капіталу та шляхи її розвитку. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1 (107). С. 111-119. (0,9 друк.арк.).

14. Макарович В. К. Напрями досліджень в сфері управлінського обліку інноваційного капіталу. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. 2024. № 4(32). С. 294-307. (0,8 друк.арк.).

15. Макарович В. К. Необхідність обліку та звітування про інноваційний капітал підприємства в умовах економіки знань. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2022. Вип. 2(52). С. 47-54. (0,9 друк.арк.).

16. Макарович В. К. Необхідність розуміння інноваційної діяльності як капіталоутворюючого процесу в системі обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2022. Вип. 3 (53). С. 21-27. (0,8 друк.арк.).

17. Макарович В. К. Потреби і запити користувачів інформації про інноваційний капітал підприємства: проблема релевантності. *Проблеми теорії та*

методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2023. Вип. 1 (54). С. 38-45. (0,85 друк.арк.).

18. Макарович В. К. Розвиток стратегічного управлінського обліку інноваційного капіталу на основі збалансованої системи показників. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2024. Вип. 2 (58). С. 32-38. (0,8 друк.арк.).

19. Макарович В. Конститутивна роль бухгалтерського обліку в забезпеченні реалізації інноваційної діяльності підприємства. *Облік і фінанси*. 2023. № 2(100). С. 29-37. (1,0 друк.арк.).

20. Макарович В. Механізм додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства. *Економіка, управління та адміністрування*. № 4 (110). С. 47-53. (0,75 друк.арк.).

21. Макарович В. Необхідність розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу в системі інноваційного менеджменту. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics: науковий журнал*. 2024. Вип. 5. С. 357-369. (0,8 друк.арк.).

22. Макарович В. Причини необхідності та переваги додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. (0,8 друк.арк.).

23. Макарович В.К. Аналіз шляхів розв'язання дилеми обліку інноваційного капіталу підприємства. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 3(105). С. 75-80. (0,7 друк.арк.).

24. Макарович В.К. Комплементарні активи інноваційної діяльності в системі обліку. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2024. Вип. 2 (95). С. 60-67. (0,8 друк.арк.).

25. Макарович В.К. Консерватизм облікових стандартів в частині досліджень та розробок підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2022. Вип. 2 (60). С. 138-145. (0,75 друк.арк.).

26. Макарович В.К. Концептуальна проблема обліку інноваційного капіталу підприємства: причини виникнення. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 65-71. (0,8 друк.арк.).

27. Макарович В.К. Облік інноваційної інвестиційної власності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2024. Вип. 1 (63). С. 266-274. (0,9 друк.арк.).

28. Макарович В.К. Теоретико-методологічні аспекти формування управлінської звітності з інноваційного капіталу підприємства. *Облік і фінанси*. 2024. № 3 (105). С. 18-29. (1,2 друк.арк.).

29. Макарович В.К. Теоретичні засади обліку інноваційного капіталу на основі ресурсного підходу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 1 (61). С. 189-195. (0,65 друк.арк.).

30. Поліщук І. Р., Вигівська І. М., Макарович В. К. Обліково-аналітичне забезпечення управління достовірністю показників фінансової звітності. *Проблеми*

теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2022. Вип. 1(51). С. 17-22. (загальний обсяг – 0,8 друк.арк., особисто автора – 0,2 друк. арк.: обґрунтовано необхідність уніфікації методології обліку необоротних активів).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

31. Макарович В.К. Інноваційний капітал підприємства: обліковий аспект. *Трансформаційні процеси національної економіки в умовах сьогодення : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8 квітня 2023 р.).* Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 129-132. (0,1 друк.арк.).

32. Варцаба В.І., Макарович В.К. Інноваційні витрати в банківських установах: облікові аспекти. *Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 23 листопада 2023 р.).* Полтава: НУПП, 2023. С. 123-124. (загальний обсяг – 0,1 друк.арк., особисто автора – 0,05 друк. арк.: описано порядок визнання в обліку витрат на створення інновацій).

33. Макарович В.К. Інформаційні запити користувачів щодо інноваційного капітал підприємства. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс]: Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 31 березня 2023 року).* К.: КНЕУ, 2023. С. 96-100. (0,2 друк.арк.).

34. Макарович В.К. Класифікація підходів до обліку інноваційної діяльності підприємства. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України (в умовах воєнного стану та поствоєнний період): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10-11 листопада 2023 р.).* Одеса: НУ «Одеська політехніка», 2023. С. 36-38. (0,1 друк.арк.).

35. Макарович В.К. Проблеми системи бухгалтерського обліку щодо інноваційної діяльності підприємства. *Синергетичні драйвери розвитку обліку, податкового аудиту та бізнес-аналітики : збірник тез за матеріалами II Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Ірпінь, 28 квітня 2023 р.).* Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. С. 379-382. (0,2 друк.арк.).

36. Макарович В.К. Розвиток системи бухгалтерського обліку в умовах економіки знань. *Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах євроінтеграції: тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Миколаїв, 22 травня 2023 р.).* Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 82-84. (0,1 друк.арк.).

37. Макарович В.К. Тенденції розвитку теоретико-методологічних засад обліку інноваційного капіталу. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Херсон – м. Хмельницький, 21-22 листопада 2023 р.).* Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2023. С. 41-44. (0,2 друк.арк.).

38. Макарович В.К. Microsoft Power BI як інструмент формування інтерактивної звітності для моніторингу реалізацій товарів. *Розвиток національної*

економіки України: глобальні виклики, стратегічні пріоритети, реалії та перспективи: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Кременчук, 9 квітня 2024 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2024. С.52-55. (0,2 друк.арк.).

39. Макарович В.К. Напрями удосконалення обліку комплементарних активів інноваційної діяльності. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій 55-річчю кафедри обліку і оподаткування та 85-річчю від дня народження д. е. н., проф. Б. М. Литвина* (м. Тернопіль, 26-27 вересня 2024 р.). Тернопіль: ЗУНУ, Том 1. 2024. С. 173-175. (0,1 друк.арк.).

40. Макарович В., Огородник В., Ценклер Н. Облік інвестиційної нерухомості. *Цифрова економіка і сталий розвиток: новітні тенденції у фінансах, обліку, менеджменті та соціально-поведінкових науках: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Берегове, 26-27 березня 2024 р.). Берегове: ЗУІ ім. Ф. Ракоці II, 2024. С. 178-180. (загальний обсяг – 0,1 друк.арк., особисто автора – 0,05 друк. арк.: проаналізовано облік інвестиційної нерухомості згідно МСБО 40).

41. Макарович В. К. Проблеми розкриття інформації про інноваційний капітал у фінансовій звітності. *Scientific achievements of contemporary society. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference.* (м. Лондон, 5-7 грудня 2024 р.). London: Cognum Publishing House. P. 821-825. (0,2 друк.арк.).

АНОТАЦІЯ

Макарович В.К. Бухгалтерський облік інноваційного капіталу підприємства: теоретико-методологічні аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Державний університет «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2025.

Дисертаційне дослідження присвячено виявленню закономірностей та формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку теоретико-методологічних аспектів бухгалтерського обліку інноваційного капіталу підприємства. Виділено та охарактеризовано фактори та проблеми розвитку системи бухгалтерського обліку в умовах економіки знань. Обґрунтовано доцільність використання в бухгалтерському обліку поняття «інноваційний капітал» на основі ресурсного підходу. Сформовано напрями за якими має бути удосконалена чинна система обліку в частині відображення інноваційної діяльності підприємства. Класифіковано міжнародні (IAS/IFRS, GAAP US, GAAP UK) та національні (П(С)БО) системи облікових стандартів за рівнем їх консервативності / прогресивності. Виділено основні напрями досліджень, що спрямовані на розвиток обліку інноваційного капіталу підприємства. Обґрунтовано розуміння бухгалтерського обліку як конститутивної системи, що є ефективним засобом здійснення організаційних та соціальних змін, який

забезпечує формування, впорядкування та конструювання організаційних та соціальних процесів через формування нового соціального і організаційного порядку. Проведено критичний аналіз чинної моделі обліку інноваційного капіталу підприємства, реалізованої в IAS/IFRS та національних П(С)БО. Розроблено теоретико-методологічні засади обліку комплементарних інноваційних активів підприємства. Обґрунтовано доцільність виокремлення інноваційної інвестиційної власності як окремого об'єкта обліку. Виділено та охарактеризовано основні причини застосування управлінського обліку в інноваційному менеджменті. Виділено основні напрями досліджень щодо розвитку управлінського обліку інноваційного капіталу. Виділено чотири варіанти удосконалення ЗСП як інструмента системи інноваційного менеджменту. Запропоновано доцільність розвитку управлінської звітності щодо інноваційного капіталу за трьома напрямками. Виділено та обґрунтовано основні причини необхідності додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал підприємства. Розроблено методiku підготовки до додаткового розкриття облікової інформації про інноваційний капітал. Виділено два шляхи удосконалення порядку розкриття інформації про інноваційний капітал для вітчизняних підприємств: 1) доповнення комплексного звіту, що забезпечує додаткове розкриття інформації, розділом про інноваційний капітал; 2) додавання до приміток до річної фінансової звітності розділу XVI «Інноваційний капітал».

Ключові слова: інноваційний капітал, інноваційна діяльність, витрати на дослідження та розробки, інноваційні нематеріальні активи, інноваційні квазі-нематеріальні активи, комплементарні інноваційні активи, інноваційна інвестиційна власність, управлінський облік та управлінська звітність з інноваційного капіталу, система збалансованих показників, розкриття додаткової облікової інформації, інтегрована звітність, звіт про управління, примітки до річної фінансової звітності.

ABSTRACT

Makarovich V.K. Accounting for the innovative capital of an enterprise: theoretical and methodological aspects. – Manuscript.

Thesis for a doctoral degree in economics, speciality 08.00.09 – Accounting, Analysis and Auditing (by types of economic activity). – Zhytomyr Polytechnic State University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2025.

The dissertation research is devoted to identifying patterns and forming scientifically based recommendations on the development of theoretical and methodological aspects of accounting for the innovative capital of an enterprise.

The dissertation research is devoted to identifying patterns and forming scientifically based recommendations on the development of theoretical and methodological aspects of accounting for the innovative capital of an enterprise. The factors and problems of the development of the accounting system in the conditions of a knowledge economy are highlighted and characterized. The expediency of using the concept of "innovative capital" in accounting based on the resource approach is

substantiated. The directions in which the current accounting system should be improved in terms of reflecting the innovative activity of an enterprise are formed: 1) Proposals within the existing model of accounting for innovative activity, implemented in IAS/IFRS and P(S)BO; 2) Proposals for the formation of a new model of accounting for innovative activity. International (IAS/IFRS, GAAP US, GAAP UK) and national (P(S)A) accounting standards systems are classified according to their level of conservatism / progressivity. To solve the problem of timely informing stakeholders about innovative activities at the enterprise, it is necessary to reduce the level of accounting conservatism in terms of research and development, as well as expand the space for making professional judgments.

The main research directions aimed at the development of accounting for the innovative capital of an enterprise are highlighted. The understanding of accounting as a constitutive system is substantiated, which is an effective means of implementing organizational and social changes, which ensures the formation, ordering, and construction of organizational and social processes through the formation of a new social and organizational order. A critical analysis of the current model of accounting for the innovative capital of an enterprise, implemented in IAS/IFRS and national P(S)A, has been carried out. Based on its inconsistency with the growing requirements of users, two options are proposed for its further improvement: 1) Improving the system of criteria used to recognize developments as intangible assets of the enterprise, based on the position of progressivism; 2) Disclosing the Notes to the financial statements more detailed information about the reasons (facts, evidence) for making a decision to capitalize the enterprise's developments as intangible assets.

Theoretical and methodological principles for accounting for complementary innovative assets of an enterprise have been developed. It is proposed to reflect them based on two approaches: 1) Accounting for complementary assets as a single asset, which involves their comprehensive assessment as a single asset at fair value; 2) Parallel analytical accounting for complementary assets, which involves the revaluation of the base asset at fair value based on the existence of synergistic effects of a complementary pair of innovative assets.

The feasibility of separating innovative investment property as a separate accounting object has been substantiated. To account for an innovative investment property, it is proposed to supplement the chart of accounts with subaccounts 120 «Innovative investment property» and 154 «Acquisition (creation) of intangible assets», as well as to supplement the Notes to the annual financial statements with line 060 «Innovative investment property» and the Balance Sheet with line 1016 «Innovative investment property».

The main reasons for using management accounting in innovation management have been identified and characterized. The main research areas on developing management accounting for innovative capital have been identified. Four options for improving the management accounting system as a tool of the innovation management system have been identified.

To form effective accounting support for the management of the innovation capital of Ukrainian enterprises, the feasibility of reorganizing the BSC by including innovative strategic goals and relevant indicators in the existing BSC perspectives is substantiated. The application of this approach allows improving the BSC in two directions: 1) Fill the strategic map of the enterprise (strategic map of the 1st type) with new innovative strategic goals and innovative indicators; 2) Develop a separate innovative strategic map (strategic map of the 2nd type) for the enterprise or a separate division.

The feasibility of developing management reporting on innovative capital in the following three directions is proposed: 1) Improving the system of management accounting objects; 2) Applying management accounting methods to the innovative capital of the enterprise; 3) Improving management reporting on the innovative capital of the enterprise. The main reasons for the need for additional disclosure of accounting information on the innovative capital of an enterprise have been identified and substantiated. As a result of the analysis of the advantages and disadvantages provided by disclosure of information about the enterprise's innovative capital, a mechanism for disclosure of such information was developed. A methodology for preparing for additional disclosure of accounting information on innovative capital has been developed.

Two ways to improve the procedure for disclosing information on innovation capital for domestic enterprises are identified: 1) Supplementing the comprehensive report, which provides additional disclosure of information, with a section on innovation capital; 2) Adding section XVI "Innovation capital" to the notes to the annual financial statements. Their use will improve the visualization of enterprises' innovative potential, minimizing the information gap between innovation management and various groups of external stakeholders.

Keywords: innovative capital, innovation activity, research and development costs, innovative intangible assets, innovative quasi-intangible assets, complementary innovative assets, innovative investment property, management accounting and management reporting on innovative capital, balanced scorecard, disclosure of accounting information, integrated reporting, management report, notes to the annual financial statements.